

Hinc & nemo imquam dubitavit, officia alia deberi Deo, alia nobis ipsis, alia proximo. Arque ita etiam auctor distribuit libellum; agit enim 1) de officiis erga Deum, cap. 4. 2) de officiis erga nos ipsos, cap. 5. 3) de officiis erga proximum, cap. 6. seqq. Sed praeter hæc tria objecta & alia nobis obverfantur in hoc mundi theatro: 1) angelici; 2) bruta, & creature inanimatae. Quer, an non his quoque certa officia debamus? Resp. α) agimus de jure naturæ, quod per rationem intotescit, angelorum autem existentia nobis per rectam rationem non intotescit. Habuerunt quidem Chaldaici, Pythagorei, & Platonici, quamvis gentiles, notitiam angelorum, archangelorum, dæmonum, &c. vid. oracula ZOROASTRIS: sed id hi per traditiones accepérunt ab Hebreis. Itaque officia erga angelos cessant jure naturæ. β) Bruta & creature inanimatae ratione destituuntur, adeoque nobis nulla officia prælatae possunt, ergo nec ipsis illa debemus. Bruta nobis neque superiora sunt, neque æqualia, sed inferiora, hac autem majora nobis debent, quam nos ipsis, nec illa tamen præstare possunt. Deus in summa legis positivæ omittit bruta. Sed objiciunt, 1) bruta etiam fieri posse injuriam, e. g. torquendo sine ratione; hinc Proverb. XII, 10. habet rationem iustus vel iumenti sui. 2) Rom. VIII, 21. dici, omnem rerum naturam conquiscere ac condolare? Resp. posterior locus dubie est interpretationis; quocumque vero modo intelligatur, gemitus iste impropre talis;

itaque

itaque inde officia erga bruta non inferuntur. Prius negamus, injuriam fieri brutis & creaturis inanimatis; qui enim nullum jus habent certa officia a nobis exigendi, illis nulla sit injuria. At non tamen recte agunt, qui bruta excruciantur sine ratione, fateor, sed tunc injuriam non faciunt brutis & creaturis inanimatis, verum Deo, eorum conditori. Res declaretur exemplo ejus, qui artificis officinam invadens, ejus horologia destruit; is sane horologii non facit injuriam, sed artifici. Hinc nos supra, ubi principium juris naturæ investigavimus, meditatione invenimus regulam specialem: non abutendum est creaturis; cujus conclusiones suo loco videbimus.

C A P U T IV.

De Officiis erga Deum, seu de Religione naturali.

S. I.

JAM de primo objecto juris naturæ, propria Deo. Cum per Deum nihil aliud intelligere possumus, quam ens perfectissimum; de eo supra invenimus regulam specialem: *Deus tamquam ens perfectissimum submissa veneratione colendus, sive per omnia parentundus.* Cultus ille & obsequium, quod Deo debetur, dicitur religio; ergo de hac agendum, & quidem quatenus ex recta ratione potest cognosci. Hac officia non pos-

itare

38 Lib. I. Cap. IV. De Officiis erga Deum;
sunt deduci ex principio socialitatis; nam
cultum Deo debemus & extra societatem;
nec ex solis principiis THOMASIT, quia sic
Deum colemus propter nos, non propter
se. Sed ex nostro fluunt aperte: Deus tam-
quam ens perficissimum submissa veneratio
colendus, relle de eo sensu debemus; si ei
obsequium præstare velimus, actiones nostras
ad ejus præscriptum astemperare debemus.
Eam auctor duabus partibus constare ait:
1) in eo, ut de Deo recte sentiamus; 2) ut
actiones nostras ad ejus voluntatem compo-
namus. Prius vocatur religio stricta; poste-
rius pietas. Prius consistit in intellectu; po-
sterius in voluntate: prius est theoreticum,
posterior practicum. EPICET. Enchir. cap.
38. religionis erga Deum immortalem preci-
pium illud esse seito, rectas de eo habere opini-
ones, & parentum ei esse ultro. Sunt, qui
prius putant supervacuum, & sufficere exi-
flimant, si quis pie vivat, & Dei præce-
ptis pareat; sed hunc indifferenterium fal-
sum esse demonstrabimus dupliciti argumen-
to. 1) Si in me exigitur obsequium erga
Deum, debo ens istud revereri, id est,
metuere, amare; atqui revereri, metuere,
amare nihil possum, nisi cuius perfectio-
nem & præstantiam perspectam habeo; er-
go debo Dei perfectionem & præstantiam
perfectam habere. Ignotum hominem re-
vereri non possum: si quis vero mihi ejus
perfectiones & præstantiam ostendit, sta-
tim in me oriatur reverentia; 2) A fine.
Deus nobis dedit intellectum, ut cognoscam-
us ejus perfectiones; hoc sane non fecit

fru-

seu de Religione naturali. 39
frustra. Itaque ostendit auctor, 1) quid
de Deo sentiendum §. 2, s. 2) quomodo
ille colendus, §. 6. ad finem. In qua po-
steriore parte omnia ex principiis nostris
demonstrabimus.

S. II.

I. Prima propositio theoreтика est:

Deum existere.

frustra enim a nobis exigeretur pietas,
nisi certi essemus de existentia Dei. Jam
multe demonstrationes hujus theos ne-
cessariz, sed quædam nimis subtiles sunt,
alii non satisfaciunt theos; hinc ita pro-
cedimus:

A) Omne ens vel necessarium est, vel
contingens.

Necessarium est, quod a se ipso est; &
hinc non potest non esse.

Contingens, quod causam existentia
extra se habet, adeoque potest esse
& non esse; tertium non datur.

B) Cum necessarium sit a se ipso, & non
possit non esse: consequens est, ut sit

1) aternum, & nec principium, nec
finem habet,

2) immutabile; si enim mutaretur, non
esset necessarium,

3) simplex, quia mutabilia sunt composita,
4) incorporeum.

C) Cumque ens contingens possit esse
& non esse: sequitur,

a) ut principium & finem habeat,
b) ut variis mutationibus sit obnoxium,

c) compositum, ac proinde dissolubile, &
d) corporeum.

D) Jam

D) Jam non modo nos, sed totus mundus est contingens; videmus enim varias ejus mutationes; videmus esse ens compositum; videmus denique, nihil aeternum; ego nos & mundus non sumus a nobis ipsis, sed ab alia causa extra nos.

E) Cum progressus causarum in infinitum sit impossibilis, subsistere debemus in causa prima, qua sit ens necessarium a se subsistens, aeternum, immutabile, simplex.

F) Atqui ens a se subsistens, aeternum, immutabile, simplex, incorporeum vocamus Deum; Deus ergo exsistit. Itaque stultum est dogma SPINOZÆ, mundum confundens cum Deo; sic enim mundus esset ens necessarium; ergo incorporeum: simplex, immutabile, qua omnia experientie repugnant. Stultum quoque dogma Epicureorum, qui mundum sine causa ab aeterno exstire statuerunt; ita enim nihil in mundo corporeum, nihil mutabile esset, quod absurdum. Stultum est, statuere progressum causarum in infinitum, quia hic rationi repugnat; ubi enim omnes causæ ponuntur, necessario etiam ponitur prima. Stultum denique est objicere progressum numerorum in infinitum; nam hic est imaginarius quantitatem; nos vero loquimur de progressu causarum. Ex eo colligit auctor, atheos esse defectandos, & gravissimis penit coercendos. Prius concedo, detestandus est atheismus, 1) quia est doctrina pestilensissima, qua omnem tollit fidem & justitiam; 2) quia est indemonstrabilis, quippe

pro-

propositio negativa; 3) quia mentem turbar. PLUTARCHUS librum scriptis, quod non suaviter vivi posset secundum Epicurum. Sed non ideo concedendum posterus: nam 1) atheus potest aliquis esse invitus ob varias tentationes; hic commiseratione potius dignus, & hinc juvandas potius; 2) atheismus est defectus intellectus, ac hinc ignorantia vel error, non delictum; distinguendum ergo inter atheum, qui civiliter quiete vivit, & qui turbat rem publicam, alias corrumpto, secundum atheismum suum vivendo, fidem & justitiam violando; hic quidem puniendus, Conf. PETR. FRID. ARIE, *Apologia pro Jul. Caesar. Vannino. HOBESIUS, de civ. 14, 19. & 25, 2. stultus admodum statuebat, atheum comparandum cum eo, qui quadraturam circuli reperire nequeat.*

§. III.

Secunda propositio theoretica hac est:

Deum esse mundi crearem.

Demonstratio. Mundus est ens contingens, quia corporeus, mutabilis, compositus, ceu demonstratum §. 20. omne contingens existentia sua causam habet extra se; ergo & mundus. Causa illa non potest alia esse, quam ens perfectissimum, nempe Deus; ergo Deus est causa hujus universi. Objiciunt, 1) naturam omnia fecisse; at per hanc intelligunt vel aliquid extra mundum, vel ipsius mundi ordinem ac dispositionem. Si posterior: mundus esset causa mundi, quod absurdum; si prius, natura est Deus; 2) sicut est mundi causam; ARISTOTELES: sol

Opus

92 Lib. I. Cap. IV. De Officiis erga Deum,
C r a n a c r e a t a n a m . Resp. mundus est rotum, sidera sunt pars; absurdum, partem esse causam totius; 3) animam mundi esse causam mundi; sed per eam quoque intelligunt vel aliquid extra mundum, tunc erit Deus; vel mundi partem, tunc pars condit totum, quod absurdum; 4) mundum esse aeternum. Resp. quidquid est aeternum, illud est immutabile; mundus est mutabilis; ergo non aeternus. Docet hoc ipsum quoque mundi natura, urbium historiæ. Elegans argumentum LEIBNITII a montibus desumtum. Ceterum & haec thesis est magni momenti, scituque maxime necessaria, inde enim sequitur dependentia nostra a Deo, quam esse fundamentum omnis obligacionis, jam iuxta vidimus cap. 2. §. 5.

§. IV.

Tertia propositio theoretica est:

Dei providentiam ad omnia se extenderet.
Per providentiam intelligimus actum Dei, quo omnia creata conservat, ac dirigit. Hanc ita demonstramus:

1) quidquid durationis sua causam in se non habet, in non a se, sed ab alio conservatur; creatura durationis sua causam non habent in se, sed extra se; nam concludere non possum: sum modo, ergo & sequenti momento eros; ergo conservantur ab alio. A quoniam vero? Qui nos conservat, is existentiam futuram dat; ergo conservatio est continua creatio: qui nos creavit, & conservat; Deus creavit nos (per §. 3.) ergo & nos conservat. Sic demonstratur conservatione nostri. Elegans observatio ERH. WEIGELII, nos

singu-

93
seu de Religione naturali.
singulis momentis de novo creari; ipsa namque nostra materia per transpirationem mutatur.

2) Directio omnium ita probatur: omnia, qui sunt, habent suas causas, cur sicut ex eorum causarum *est* nexus, ut una deficiens res non foret; nexus *est* causarum requirit ens omniscium, omnipotens, sapientissimum; ergo *est* a Deo; directio ergo omnium rerum est a Deo. Ceterum magni momenti est haec propositio; quisquis enim Dei providentiam negat, veluti Epicurus, veleandem in fatum mutat, ut Stoici, is non minus tollit omnem moralitatem, ac si Deum plane negaret. Quomodo enim timere, amare, confidere possem, ens, quod nullam mei curam gerit? ex insituto hujus doctrinæ necessitatem demonstrat

ARRIANUS, Diff. Epist. I. 12.

§. V.

Quarta propositio theoretica est:

nil in Deum cadere imperfectionis:
est enim ens perfectissimum, adeoque non estet Deus, si quidquam imperfectionis inest; cui enim non competit definitio, ci nec competit definitum.

Est ergo Deus

1) *infinitus*; cui enim addi detrahique potest, ille est ens imperfectum; si ergo finitus estet Deus, ei aliquid addi detrahique posset; estet ergo tunc ens imperfectum, adeoque non estet Deus;

2) *incomprehensibilis*; nullum enim finitum comprehendit finitum; intellectus noster est finitus, (alias essemus omnisci); ergo non comprehendit infinitum; ergo Deus nobis est incomprehensibilis;

2.) 8109-

94 Lib. I. Cap. IV. De officiis erga Deum;
3) *sternus*; est enim causa prima omni-
tum rerum; si vero principium habuerit,
non esset causa prima, sed ipse aliam cau-
sam haberet; et ergo aeternus, adeoque &
4) a se ipso, nec non

5) *simplex*; si enim esset compositum,
haberet partes, adeoque esset dissolubile in
partes, ergo non aeternum: at aeternum esse
ante probavimus;

6) *omnipotens*; qui enim finis non ha-
bet substantia suæ, ille ubique est; Deus
non habet fines substantia suæ, (est enim
ens infinitum, ut paullo ante demonstra-
vimus); itaque ubique est, & sic omnipre-
sens;

7) *omniscius*; qui enim est omnipre-
sens, is omnia intuetur ac videt; Deus est
omnipotens, (ut paullo ante vidimus);
ergo est omniscius;

8) *omnipotens*; qui enim omnia produ-
xit, quæ possibilia sunt, is potest omnia
producere; Deus omnia produxit (§. 3);
ergo & potest omnia producere. Facultatem
omnia producendi vocamus *omnipotentiam*;
ergo Deus est *omnipotens*;

9) *justissimus, clementissimus, sapientissi-
mus*; ha similesque affectiones sunt perfe-
ctiones; nulla vero perfectio deesse potest
enti perfectissimo;

10) *unus*; quia est infinitus; duo vero
infinita concipi non possunt.

Hæc omnia fluunt ex naturali lumine,
rectaque ratione, ac proinde non mirum,
pleraque & gentiles agnoscisse, imprimis
Pythagoreos & Platonicos,

§. VI.

De religione naturali. 95
§. VI.

Jam progredimur ad alteram partem de
cultu Dei, vel pietate, quæ constat propo-
sitionibus practicis.

Deum esse colendum, patet ex principiis
nostris; quod est bonum, id est adpetendum,
adeoque amandum; ergo Deus est amandus;
quod bonum nobis est perfectius, id aman-
dum amore reverentia & obedientia; ergo
Deus amandus amore reverentia & obedien-
tia. Amorem reverentia & obedientia vo-
camus cultum; ergo Deus est colendus. Cul-
tus ergo est complexus omnium officiorum,
qui ex amore reverentia & obedientia erga
Deum proficiuntur: estque vel *internus*,
qui in mente est, vel *externus*, qui actibus
externis se exhibet, e. g. amare Deum, ti-
mere, ei confidere, sunt actus cultus interni;
orare, cum laudare, praæceptis ejus parere,
cultus externus: de interno agitur §. 6. de
externo §. 7. In quo vero consistat cultus
internus, facile potest offendit ex considé-
ratione attributorum paullo ante demon-
stratorum: 1) vidimus Deum esse bonum,
ergo amandus, & quidem in gradu emi-
nentissimum; scriptura ait: *toto corde*; 2) vi-
dimus esse perfectissimum, ergo honoran-
dus; 3) vidimus esse justissimum, simulque
omnipotentem, ergo est timendus; 4) vi-
dimus esse omniscium, clementem, poten-
tem, ergo in eo sperandum & fiducia col-
locanda; 5) vidimus esse unum, ergo ab-
solutum a cultu plurium deorum, & ideo
isolatria; 6) vidimus esse clementem & fa-
cientem, ergo adquiescendum in ejus volun-
tate;

96 Lib. I. Cap. 7°. De Officiis erga Deum;
tate: 7) vidimus esse omniscium, ergo in-
tegra mente colendus, detestanda hypo-
crisia.

§. VII.

Quod ad cultum *externorum* attinet, primum nonnulli quaesiverunt, an sit necessarius? Statum controversia satis accurate firmarunt, non queri de casu, quando Deus talen cultum exigit, ut exegit a *Judaïs*; secundo, nec an Deus ejusmodi cultu dignus sit? nec tertio, an non laudabilis sit? sed quarto, an ita necessarius, ut omitti sine crimen nequeat? Negarunt hoc nonnulli; 1) quia Deus ejusmodi cultu non indigeret. Sic *Demona*x apud *Lucianum* in *Demona*l, tom. I. epp. pag. 861, excusavit omniſum Minerve cultum eo ar-
gumento, quod non putarit, Minervam suo iacſificio indigere. Deus est mens, ergo mente, colendus, cogitationes nostras per-
spicit, ergo non indigeret precibus, hymnis,
geatiarum actione, &c. 2) quia Deus ipſe ſepiſime ejusmodi cultum in ipſa ſacra Scriptura rejicat, v. g. *psalm. Ll. 17.* non delectariſſis ſacrificio, ut id exhibeant: non si-
bi accepta ſunt vittima. *Divina ſacrificia ſunt* frallus spiritus; frallam adſillamque men-
tem tu, *Deus, non deſpicis*; 3) quia omisſio tranquilitatem non turbet; eam enim niū adquiescentia mentis in Dei voluntate, non in externis ritibus ac cātimoniis. Sed resp.
1) diſtinguendum inter necessitatem cul-
tus ex parte Dei, & ex parte hominum; prior
rem omnino regamus, at posteriorem defen-
dimus. Notum est, Deum etiam non indigere
cultu interno, & ejus tamen necessitatem ab
ipſis

ſeu de Religione naturali. 97
ipſis diſſidentibus admitti; 2) Deus ipſe inſtituit cultum extērnum, ergo cum non reſicit, ſed abdum; non placet Deo cul-
tus extērnum ſine internos; non placent fa-
cītia ſine fide, amore, obsequiis; inde vero non fequitur, ut non placeant faci-
tia cultu conjuncta; exemplum Abclis,
Elii, Salomonis, contraria evincunt; 3)
tranquillitas conſtituit in conſciencia, que
temper adeſt, quoties conſciū nobis ſumus,
quod officiis noſtriſ ſatisficerimus. Non
ſatisficerimus autem, fi cultum Dei extērnum
omittamus; obſtrictos enim nos elle ad il-
lum, demonstramus ſequentibus rationa-
biſbus: 1) omnes interni affectus erumpunt
in actum extērnum; 2) cultus interno eſt
internus affectus; erumpit ergo cultus in-
ternus in actum; 3) cultus extērnum con-
ſtituit in obsequio, (per propositionem no-
ſtri ſpecialem priuam,) obsequium fe-
citur actionibus extērnis; ergo cultus Dei
ſe exigit actionibus extērnis.

In quonam vero conſult? Fluſt hoc ex
cultu interno: diximus §. 6. a) Deum eſſe
amandum; quod amamus, de eo libenter
& cum teſtiſicatione adiectus loquimur;
& aliorum quoque affectum excitar: ſtu-
demus; ergo de Deo honorifice loquen-
dum, ad ejus amorem alii excitandi; b)
diximus, Deum eſſe honorandum; ergo
Dei nomen honorandum; ſi hymnis ce-
lebrandus, non pejorandum; commendandus
locus inſignis *Abriani Diff. Epil. I. 16.*
c) vidimus Deum timendum, ergo ejus pra-
ceptis obedendum. *Socratus* apud *X. no. 2.*

Hec de Off. Hom. & Civis.

E 393

98 Lib. I. Cap. IV. De Officiis erga Deum,
non sanctius & castius colere Deum, quam ea,
qua iussieris, faciendo. MARC. ANTONIN. ad
se ipsum, X, 7. quomodo servis, colis Deum;
d) vidimus, in Deo colloquandam fiduciam;
ergo calamitates patienter & sine obmura-
muratione ferenda, ergo precibus & suppli-
cationibus insistendum; e) vidimus, esse
unum; ergo cavenda omnis idolatria, at-
que plurim deorum cultus; f) vidimus,
esse adquiescendum in ejus voluntate; ergo
cultum non ad nostram, sed Dei voluntat-
em componere debemus; g) vidimus, ca-
vendam esse hypocritis; ergo cavendus est
cultus externus sine pietate.

S. VIII.

Sub finem querit auctor, quem usum
hzc naturalis religio habeat? idque ostendit,
tum negative, §. 8. tum positive §. 9.
Negative: demonstrat enim religionem hanc
naturalem non sufficere ad salutem eternam
consequendam; quod observandum contra
CREBARIUM, alioisque, qui naturalista vo-
cantur, de quibus TAIROCHOVIVS singulare
schediastate agit. Argumenta sunt: 1) religio
naturalis nobis non ostendit medium
propitiandi Deum; ratio enim satis nos
convincit, nec sacrificia, nec preces, nec
jejunia ad id sufficere, ut justitia Dei insi-
nitia satishat; 2) ea quidem praecepit, quid
agendum sit, sed non suppediat vires ad
agendum necessarias; perinde est, ac si
egroto diceres, ambulandum esse, cum
appetitu coenam capiendam, modice labo-
randum; 3) ipsam salutem eternam non
potest promittere; an Deus velit probos

zter-

seu de Religione naturali. 99
eternum beatos reddere, ignoramus sine
promissione Dei; ratio enim nos non con-
vincit, Deum pro brevis temporis obsequio
nobis dare velle felicitatem sempiternam;
hinc lequitur, 1) necessariam esse aliquam
revelationem, quod omnes religiones agno-
verunt. Habuerunt enim ethnici sua ora-
cula; Judei suum Talmudem; Mahomedani
suum Alcoranum; Christiani sua Biblia;
2) eam diligenter indagandam esse, & ex
characteribus suis judicandam; 3) characteres
ejus non alias esse, quam ut suppleant,
quod ratione deest, modo Deo digno,
adeoque ostendat medium proportionatum
Deum placandi, vires ad sanctificationem
necessarias, & certitudinem salutis eternam.
Hinc apud PLATONEM in *Phaedon.*
zom. II. pag. 604. SOCRATES: alterum horum
sieri debet ab homine sapientes aut enim
discere debent inventire, quemadmodum ita
se habent, aut, si hoc fieri nequeat, opti-
mum ac tutissimum humanam rationem elige-
re. Et hac posterior via omnino eligenda,
nisi licet forte istas procellas firmore
quodam vehiculo verbo quodam divino
tutius ac minore cum periculo tranare.

S. IX.

Positive hujus naturalis religionis utili-
tatem ostendere conatur auctor, atque,
vinculum esse societatis humanae; alias
enim non potuisse religionem ex principio
focialitatis derivare, id quidem verum,
quia cessaret fides, reverentia subditorum
erga principes & summas potestates, in
potentiores, si cessaret religio: ut jam

E 2 non

100 Lib. I. Cap. IV. De Officiis erga &c.
pon dicam iurandum , cuius religione
imprimis societas humana continetur , va-
num & sine effectu futurum , nisi esset re-
ligio . Sed 1) nec solus est hujus religio-
nis hic naturalis usus , & 2) ille religio-
ni revelata cum naturali , vera cum falsa
communis est ; sane Graci , Romani , &
pleraque gentes , quamvis a recta ratione
quam maxime discederent , tamen religio-
ne sua continuerunt societas civiles . Ita-
que potior usus consistit 1) in confirmatione
revelatae religionis : Deus non po-
test revelare , quod recte rationi repugnat ; est enim utriusque luminis auctor ; ergo insignis certitudo accedit revelatio-
ni , si eam nihil adversum rationi conti-
nere , ostendere possumus . Commendari me-
rentur PETR. DAN. HUETT. Question. Ainst.
2) In convictione hominum improborum ; hi abhorrent ab omni religione , sed eam
Deus jam inscripti cordi , ut sint inex-
cubiles . Hinc Apostolus Rom. I. inexculca-
biles esse demonstrat Romanos , quod co-
gnoverint , Deum existere , sed eum non
coluerint , ut Deum , sed ejus maiestatem
communitari in idola , & speciem homi-
num , animalium , quadrupedum &c. item
quod ejus praeceptis non paruerint , sed
se polluerint nefandis peccatis .

101

C A P U T V.

De Officiis hominis erga se ipsum .

S. I.

Hæc officia PUFENDORFII denuo ex
principiis socialitatis deducit ; ponit
enim , nos non nostri tantum , sed & alio-
rum hominum causa esse creatos , adeoque
societati humana servire & prodesse debe-
re ; ei autem servire & prodesse nos non
posse , nisi nos ipsos conservemus ; ergo
nos jure naturæ teneri ad conservationem
nostræ . Sed nos contra argumentamur :
quæcumque officia & ante societatem , &
extra eandem , nobis incumbunt , illa non
deducenda ex socialitate : officia erga nos
ipsos , &c. Nos ex principio nostro faci-
lius hæc officia derivamus : finis Dei in
creando homine sicut , ut verum bonum ap-
petetur , malum aversaretur ; obligatus er-
go hic est ad adoptionem boni , adeoque
ad amorem ; amor erga nos ipsos vel phi-
lautia non potest in alia re confundere , quia
in perfectione & conservatione nostræ : obli-
gati ergo sumus ad nos perficiendos & con-
servandos : cumque amorem nostrum oport-
eat esse ordinatum , ac proinde nos non
magis debeamus amare , quam Deum , ens
præstantius & perfectius ; hinc addidimus
restictionem , homo tenetur ad se perfici-
endum conservandumque , quatenus id si-
ne violatione divine majestatis fieri potest .
Vid. cap. 3. §. 9. Ex eo sequitur : a) ut homo

E 3 se

CA-

se perficiat, quod cum fiat per culturam sui, de ea, §. 1. 3. §.) ut homo se conservet §. 4. 2) ut se defendat adversus omnem vim injustum §. 5. 11. §) denique ut in casibus necessitatis net sui conservationem, nec Dei voluntatem violet §. 18. ad finem.

a) Homo tenetur ad sui culturam; id probamus 1) ex instinctu naturali; voluntus felices & perfectiores esse; ergo tene-
mur ad culturam; 2) ex facultatum nostrarum natura; Deus dedit nobis facultates praestantissimas, corpus ad varia aptum, intellectum perspicacem, voluntatem ad bonum flexibilem: sed ea omnia parum utilia: obbrutesceremus enim sine cultura; ergo eas facultates excolere, & ad maiorem perfectionem perducere tenemur; 3) ex brevitate vita; ars longa, vita brevis, quia si ad 80. annos pervenerimus, pium de-
trahendum decennium pueritiae, & postremum decrepita senectus, quia tunc usu rationis pene desitui-nur; sic remanebunt anni 60. hos pro parte dimidia vigi-
lando, pro parte dimidia dormiendo ex-
gimus, sic remanebunt 30. Jam si ab his annis deductionis tempus, quo nihil egimus, quo edimus, bibimus, rugas egimus, quo impediti sumus amicorum con-
gressibus & salutationibus, vix deceam anni supererunt. Properandum itaque erit, ut nos perficiamus. Similius, prefectus praetorii Hadriani, abdicato magistratu-
rus fecisset, ibique meditationibus vacavit per quinquennium, motiens sibi pos-
tuliss monumentum:

Hic

hominis erga se ipsum. 103

HIC SITUS EST SIMILIUS,

QUI QUINTQUE ANNOS VIXIT,
teste DIONE CASSIO. Eleganter EURIP. in
Suppli.

Hu[m] m[er]iti, quare non licet hoc hominibus
Bis fieri juvenes, & rursus senes?
Nam in eis quidem, si quid non restet
se habere
Id poterit ne sententias emendamus,
Vitam vero non licet. Si autem essemus juvenes
Bis, & senes si quid peccatum, id nos
Duplicis vita compotes falli corrigeremus.
EVOD. Diff. de cultura ingenii, que exstat in
ejus Seleti. iur. nat. & genium, p. 293. seq.

S. II.

Quotuplex vero illa cultura? Id ex con-
sideratione facultatum nostrarum patet;
intuitu earum a) omnes homines aliquatenus sibi aequales comprehendimus, omnes enim habemus corpus, omnes b) animum, intellectu & voluntate instructum;
sed ratione gradus tamen permagnam de-
prehendimus differentiam; alius enim cor-
pore robustiore, alius infirmiore uititur;
alii est intellectus periplicior, alii obtu-
sior; alii voluntas ad via proclivior,
quam alteri. Itaque est duplex sui cultu-
ra: ad aliam enim omnes obligati sunt
homines, quam vocabimus generalem, e. g.
ut homo cognoscat Deum, mentem, im-
mortalitatem; ad aliam quisque pro mo-
dulo viri corporis & animi tenetur,
hanc vocabimus speciem, e. g. ut quis
studii operam navet, opificium addicat,
ad id non omnes perague obligati.

E 4 Cul-

Cultura generalis & specialis partim ad mentem, partim ad corpus pertinet: de ista hac §. 2. de hac §. 3. agitur, & consistit a) in perspicacia intellectus; inde veterum exercitatio per anigmata; corrigendi sunt pueri, quoties male ratiocinantur; b) in principiis necessariis menti insigendis, veluti de cognitione Dei, de immortalitate mentis, de virtute & vita, officiis &c. sine his enim homo non potest non obtrudescere; c) in emendatione voluntatis; stricta ergo opus est puerorum educatione, ne ad ignaviam, voluptam, alioque vita adfueant, adeo a teneris adiutorio multum est. Elegans demonstratio LYCURGI per duos canes ejusdem originis diversimode educatos. Quibus educatio defuit, eos crescente iam intellectu se ipsis emendare decet d) in decoro; homines libertatem in eo querunt, ut sint rustica indolens; sed ii per omnem vitam infelices, quia nemini placent, decorum nobis aliorum hominum conciliar amorem, quia nec sapientia sine decori observatione cuiquam prodest; exemplo sunt Cynici; e) virtus in cibis honesta arti studere, qua se sustentent, aut enim mendicandum, aut furandum, aut ex honesto labore vivendum; primum & secundum est injustum, ergo eligendum est postremum; honestum autem dicitur genus eligendum esse, nam alioquin a furto parum differet, hinc officio juris naturae non satisfaciunt praestigitores, ludiones, scienici, astrologi.

Specialis nititur regula, a) quisque in
ta-

hominis erga se ipsum. 105
santum teneatur, ut ad perfectionem adspiret,
in quantum ipsius indoles patitur; b) ergo
indaganda indoles & vires animi & corporis,
quod dum facimus, divina vocacioni pa-
remus. Quid divina vocatio? Eleganter
PERS. Sat. III. 71. 72. 73.

quem te Deus effe
Jussit, & humana qua parte locutus es in re.
Disce.

Vid. JANI AVARTI Scrutin. ingeniorum,
TULDEN. de cognitione sui, BARCLAIUS Icon
animalium. Sed hoc plerique minimum ne-
gligunt, & hinc tot homines, quibus in-
felicitate omnia, electo semel vita gene-
re, procedunt.

§. III.

Corpus destinatum est actionibus exter-
nis, ex quoque duorum sunt generum:
1) generales, ad quas omnes homines adstric-
ti, e. g. cundum, sedendum, laborandum,
2) specialis, ad quas tantum quidam obligati,
e. g. concionandum, pugnandum. Ge-
neralia sua ratione cultore corporis iunt,
a) ne debilitemus corpus voluptibus, otio,
vigilis, labore, b) ut agile reddamus il-
lud; hinc non plane recipienda exercitia cor-
poris, saltare, pugilandi artem addiscere,
equitare; specialia, ut in eum habitum con-
ponere studeamus corpus, quo opus est ad
professionem suam adquirendam, e. g. mil-
les ultimi & trigus ferre dicitur; docens, ut
lingua obtinacientem habeat, vocemque
ad amoenum componat, ut gestus dfor-
mes vitet; opifex, ut corpus robustius exer-
citations & cultu duriore reddat.

§. IX.

Alterum officium erga nos ipsos est *supra conservatio*; conservatio quidem dependet a Deo, ut supra demonstratum, sed usus medium nobis incumbit; itaque omnia media, quibus vita conservatur, adhibenda, ergo 1) corpori nostro debemus nutritionem; 2) abstinentiam est a luxu, quo nos ante tempus defruiimus; 3) abstinentiam a rebus insalubribus; 4) quiete & labore moderate utendum; 5) cavendi affectus vehementiores, qui nos quam facilime defruunt. 6) Cum vero sui conservationi quam maxime repugnet propriocidium, quod est, a) cur veteres etiam philosophi laude dignum putarint hoc facinus, exemplo Atriae apud PLIN. Epist. III, 16. 1) Existimabant, corpus non esse partem essentialem hominis, sed ergastulum, 2) quia id credebat originem omnis mali, 3) quia non erat sepe in potestate, perturbationes fugere, tunc putabant portam patere. VALER. MAXIMUS, II, 9. Præter philosophos & Hebrei permittebant hoc propriocidium, sed eo tantum casu, si vita vergeret in Dei ignominiam, exemplo Samsonis. GROT. de juri bell. & pac. II, 19.5. Ex recentioribus exstat *Anonymi bistorianorum*, quo libro autochiria defenditur, quod sit etiam in THOMAS MORI Utopia, lib. II. Hodie non ita philosophantur, qui violentias sibi manus inferunt, sed ex mera desperatione id faciunt, tantoque deteriores omnino sunt, vel stupidiiores potius. b) Quaenam id iure naturæ permisum est negatur, a) tenetue homo.

hominis erga se ipsum. 107
homo ex fine Dei ad conservationem sui, non ergo ad destructionem, Deus non potest velle contraria; 2) non potest ejusmodi facinus committi sine diffidentia in Deum; at superiori capite demonstravimus, sperandum in Deo, in ejusque voluntate ad quietendum esse, quod contra Hebraeorum doctrinam obserendum; 3) amare tenemur proximum, uti nos ipsos; ergo nos ut proximum; atqui proximum occidere non licet; ergo nec nos ipsos; 4) absurdum est pro remedio querere id, quod fugimus, & perire, ne pereamus; inde MARTIALIS Epigr. II, 80.

Hoc enim dum fugit se Fauoris ipse peremis,
Nonne haec futilitas? b) nemorare, moriri

Objiciunt; 1) volenti non fit injuria? Resp. supra vidimus, hanc regulam fallere, si quis a) in re licita non veretur, nec b) facultatem volendi habeat. 2) Objiciunt exemplum Samsonis, qui virtute divina firmatus manus sibi intulerit. Rsp. Samsonis exemplum est typicum, adeoque ad exemplum non trahendum. Non Deus ipsi concepit virtutem id se occidendum, sed ad hostes Dei protervendos; quod simul ipse perit, non magis propriocidium est, quam si quis in acie pereat. 3) Objiciunt, socialitati id non repugnare, si quis e. g. ad horrendum damnum supplicium morte voluntaria itud antevertat, sociatem enim ei jam renunciatam esse a reliquis? Resp. inde hoc tantum patet, principium juris naturæ non esse socialitatem, non autem licitam esse autochiriam.

Sequitur officium tertium erga se ipsum, sūi defensio, de qua quæntur.
 1) an sit iure natura licita? §. 5, 6.
 2) quibus conditionibus sit licita? §. 7, 13.
 3) pro quibus rebus licita sit? §. 14, 17.
 1) Negarunt alii primam questionem absolute, ob dicta March. V, 39. ego vero vobis dico, non esse resistendum injuria: quin si quis ribi colapsum in dextram malam impigerit, obverte ei & alteram. Rom. V, 18, 19. si fieri potest, (quoniam in vobis est,) pacem cum omnibus exerceat, non vos ipsos ulcisceretis, o mibi charissimi, sed supplicio locundantes. Ecclasiæ enim scriptum: mea est ulcio, ego remunerabam. 2) Alii distinguunt inter defensionem cum lassione, & sine lassione; hanc concedunt, non illas; Sociniani & Arminiani hanc sententiam defendunt. 3) Lacedemonii eam non modo permisam, sed & præceptam putabant, ac proinde poniebant eos, qui vel non propulsarunt injuriam, vel ignaviores ea in re fuerant. Vid. PLUTARCH. in Læonis, LAMS. VELTHUYSEN in Princípio justi & decori, pag. 33. Sed 4) licitam faltim esse defensionem, sive sine lassione, sive cum ea fiat, recte statuunt GROTIUS, PUPENDORFFIUS, THOMASUS, eaque sententia facile demonstratur a) ex principio nostro, quia tenemur ad nostri conservationem, tenemur etiam ad illa amolenda, que nos destruunt; id vero sit per defensionem sūi; ergo ad eam tenemur; b) amare nos jubemus tanquam proximum; at proximum tenemur defendere;

hominis erga se ipsum. 109
 dere; ergo & nos ipsos; γ) ab absurdō, quod cum contraria sententia conjunctū, si enim me defendere non licet, obligatio mihi esset mortem injutissimam subeundi; magistratus tunc nobis ubique & tempore auxilio esse non potest. Huius sententia non obstante dicta paullo ante allegata, Mart. V, 39, enim procul dubio agitur de patientia in persecutione, alias enim & iustitia sustulit Christus, quod absurdum. Romani, XII, 19. PAULUS loquitur de vindicta periculo jam propulsato, non de sui defensione.

§. VII.

Altera de hac materia quæstio est, quibus conditionibus hæc sūi defensio sit licita?

- 1) describitur casus §. 7.
- 2) subiectum se defendens §. 8, 9.
- 3) subiectum, contra quod se defendere licet §. 10.
- 4) duracio juris se defendendi §. 11, 12.
- 5) modus defensionis §. 13.

Primus casus in statu naturali est, quoties alter nobis vel quicunque facit injuriam, vel intentat, nam tunc judice destituimur: in statu civili vero licita defensionis, quando alterius scelere nos in periculo veriamur extremo, idque aliter effugere non possumus, quam eo modo. Hinc patet, a) periculum debere aliquis momenti esse, nec ferendos scholasticos, qui ob levem injuriam hanc defensionem violentam concedunt; unde mirum iis assentiri GROTIUM, de juri bellic. & pac. II, 1, 10. Sane 1) reparatio tunc fieri potest opere judicis; 2) non imminet

destru-

destrucción; sed de hoc infra §. 14. sequ.
b) periculum deberet esse praesentissimum,
e. g. si quis me aggrediat armis morti-
feris; c) ut ab alterius scelere profici-
atur; nam si ipse me illi sponte objeci, nul-
lum jus defendendi esse potest; d) ut illud
aliter, quam alterius destructione, evitare
non possim. Quæritur, an quis obligatus
sit ad fugam? in thesi nullum dubium est,
quia, si tu me aliquo recipere possim, ad
id obstrictus sum; non enim praesentissi-
mum est periculum, quod evitare possum.
At ad fugam nemo obligatus est ob aneps
periculum, quia tergum præber hosti, &
se ipsum facultate defendendi privat. At
in hypothesi non omnia tam ad vivum re-
secunda, quia in tanta constringatione non
omnia accurate circumspicere licet.

§. VIII. IX.

Quod ad subiectum se defendens atti-
net, denso distinguendum inter statum na-
turalē, & civilem. In statu naturali est
omnis laetus vel injuria adfectus, etiam si
ea satis levis videatur, modo satisfacio
denegetur; nam qui non habet in statu na-
turali, & satisfactionem denegat, is hosti-
li in nos animo est; hosti in hostem in
statu naturali in infinitum omnia licet;
ergo & defendere se in infinitum licet.
Aliud in statu civili, ibi non quilibet la-
etus habet ius se violenter defendendi, sed
in periculo constitutus. In statu naturali re-
cte se defendere pergit quis etiam extra
periculum constitutus quādū alter sati-
factionem denegat, quia adhuc durat hosti-
lis

his animis. Id itidem non licet in statu
civili, quin postius statim cessat ius se se-
defendendi, ac cessat periculum, GROZ.
de jur. belli. & pac. III. 4. seqq. Ratio dis-
criminis denuo est, quia in statu naturali
non est iudex, quem implorare possem,
cum in statu civili ejus auxilio uti possim.

§. X.

Jam tertia quæstio oritur, contra quem
me eo modo possim defendere? Potest quis
me habere vel dolo, vel calpa, vel cau-
lo. Quod contra prium, e. g. aggressorem,
justa defensio sit, nullum est dubium; at
magis ambigui posse videtur, an idem di-
cendum sit de posterioribus. In primis dis-
putant de calibus, a) si quis alium aggredi-
tur per errorem me aggreditur; b) si
furiosus me aggreditur; c) si miles me
hostem putet, & me aggreditur. Sed om-
nibus calibus licita est defensio: ego re-
teor me conservare; ergo & impeditre,
quo minus quis me destruet; hoc cum sine
defensione fieri non possit, defendere me
teore. Objiciunt a) ad aggressorem non in
me irruere dolo malo, quia vel errat, vel
rationis uero definitur. Resp. non hic que-
stio est de poena, sed de defensione; non
quæritur an alter peccet, sed an non ego
iustus habeam me defendendi. Eleganter
GROZ. de jur. belli. & pac. II. 3. ius de-
fensionis non nascat ex delito alterius, sed
ex obligatione se defendendi; b) objiciunt
durum esse, hominem occidere, qui vel
erret, vel furiosus sit. Resp. at multo du-
cius, occidi se pati ab homine errante &

112 Lib. I. Cap. V. De Officis
furioso; quemadmodum ergo mihi jus est
me defendendi contra bruta & belluas,
quamvis his dolus imputari non possit; ita
& contra errantes, furiosos, & similes.

S. XI. XII.

Duratio juris defendendi est consideran-
da secundum *termium*, a quo incipit, &
terminum, ad quem porrigitur, & quidem
iterum secundum statum naturalis §. 11.
Et *civilem* §. 12.

Termius a quo a) in *statu naturali* est
momentum, quo laxit quis & denegavit
satisfactionem; nam ab eo momento ostendit
hostilem animum; ergo mihi ab eo
tempore jus est illum ut hostem tractandi.
b) In *statu civili* contra non latione,
sed ab initio periculi praesentissimi jus de-
fensionis oritur; nam ante judicis auxi-
lio uti licet.

Terminus ad quem a) in *statu naturali*
durat tandem, donec mihi satisfactione
data, & de futura securitate cautus est;
b) in *statu civili*, donec ex periculo isto
me expeditivis nam tunc de satisfactione &
securitate futura judicis est statuere.

Querit hac occasio solet: an sola sus-
picio in *statu naturali* sufficiat ad defensio-
nem violentam, seu bellum, e.g. si vicinus
arma parer, milites conferibant? *Hobbesius*,
de cive V. i. hoc adfirmat ex ea ratione: qui
& vult, & potest me aggredi, ejus aggres-
sionem preoccupare possum: in *statu naturali*
viventes & volunt, & possunt me ag-
gredi; volunt, quia natura mali sunt; po-
llunt, quia arma parant; ergo possum ag-

greſ-

Hominis erga se ipsum. 113

gressionem preoccupare. Sed hic semper
jus erit bellum inchoandi sine causa; quis
enim princeps non armatus? ergo vult &
potest me aggredi. Sed distinguendum in-
ter suspicionem justam, & injustam; illa
est, quando certa argumentandi ratione
concludere possum, illum me petere; e.g.
a) si omnia comparat ad futurum bellum
necessaria, & neminem tamen habeat vici-
num, quem petere possit, quam me v. c.
si rex Lusitanarum, non mari sed terra arma
pararet; b) si non modo arma parat, sed
etiam hostilem animum declarat. Objicitur
a) sic non fore defensionem, sed offen-
sionem? Resp. negando, quia in *statu na-
turali* tempus defensionis non incipit a pre-
senti periculo, sed quamprimum alter ho-
stilem animum declarat; ergo nemo tene-
tur primum iustum exspectare; b) ita mi-
nus cautos esse, si non nisi ob justam su-
spicionem velimus ad defensionem proce-
dere? Resp. negando; quamquis prohibet,
se quoque preparare ad defensionem.
Eadem facilitate deciditur quaesito, an ni-
mia potentia vicini iusta causa sit defen-
sionis? Ita philosophantur *Hobbesius* l. c.
& *ALE. GENTILIS*, in libro *de iniustitia or-
merum Romanorum*; sed causa defensionis in
statu naturali est laesio: adquisitio potentiae
non semper me laedit; nam qui iure suo
titur, nemini facit injuriam. At si quis in-
juite se reddit potentiem, tunc id pro
lesione habendum, adeoque distinguendum
inter potentiam juste, & injuste adquisitam.
Priori casu sola haec ratio non sufficit,

quia

quia alter iuri suo utitur; posteriore sufficit, quia facile colligere possum, qui alios opprimit, me quoque oppresurum, si valvet occasio, e. g. superiore bello Hispanico successionis cauila gesto, Hollandi brevi manifesto cauilla dicebant, cur arma prehenderent, quia Gallie rex ad nimiam potentiam adspicitavit: recte; nam Galli monarchiam Hispanicam cum injuria domus Austriacæ occuparunt. At male hac ratione jam utitur rex Sardinæ, quia imperator provincias suas non injuste occupavit, sed favente jure, & ipsa juvante domo Sabaudica.

S. XIII.

Sequitur modus defensionis; hic judicatur ex fine; ea omnia præ defensione sui facienda, sine quibus periculum evadere non licet; hinc in thesi certum est, 1) si vulneratione aggressoris depellere periculum possum, eum occidere nefas esse; 2) ne vulnerare quidem licere, si pateat perfugium; si neutrum sufficit, nos ad ipsam quoque mortem procedere posse. Sed absurdum est, in hypothesi hæc praescribere, quia per breve est spacium defensionis, tanta que animorum perturbatio, ut vix haec omnia ad libellum expendi possint. Potius itaque disquireremus, an & duella sint iustus defensionis modus? Notum est, omnes pene gentes veteres haec ignorasse; itaque 1) quaeritur, unde illorum origo repetenda sit? reperimus quidem apud veteres singularia certamina Davidis & Goliathi, Horatiorum & Curiatiorum, Anex & Turni apud

hominis erga se ipsum.

apud VIRGILIJM, aliaque. Sed ea iuere bella representativa, quando duo exercitus hostiles, ut sanguini hominum parcerent, cligebant utrimque vitos fortissimos, qui utrumque populum representarent, quorum victoria patris prodebet, ignavia noceret. Hoc procul dubio iustum; populi enim vivunt in statu naturali, possunt ergo bellum iustum gerere: quam ergo multo millia inter se pugnare possunt, quidni etiam pauci possint, si ita compromiserint? Sed duella hæc, de quibus loquimur, ab illis plane diversa sunt, ad vindicandam quippe privatam injuriam comparata. Origo itaque duellorum vera est a Germanis; hi duellis utebantur probationis cauilla, quemadmodum aliis mediis, quæ ordinatae vocabant, e. g. ferro candente, aqua tum servida, tum frigida. Vid. DU FRESSN Glos- far. med. & infim. Larin. voce Orel. Quoties itaque reus ita quid negabat, deficiente alia probatione cum accusatore manus conferente jubebatur, & vincens absolvebatur, victus dannabatur; dicebatur *Kampf-Recht, Kolben-Recht*. Hoc more jam Romanorum tempore Germani usi sunt. Hinc VELLEI, PATERE, II, 118. obseruat, miratos Germanos solita armis discerni, iura terminari. Jam quidem demum legibus publicis hoc prohibebatur, sed manebant tamen semper reliqua inter nobiles & milites, quos & alii imitati sunt. Quid vero 2) de duellis sentiendum? Resp. in statu naturali nihil habent injulti, nam defuntes judges, adeoque ipsi sibi jus dicere debent.

Obij.

Objicitur, improbari in sacra scriptura duellum Caini & Abelis? Sed resp. a) hi non vivere in statu plane naturali, quia quisque patrifamilias, adeoque & Adam, procul dubio fuit simul princeps familie sua; b) causa hujus certaminis erat injuria, quia nimis Deus benigne repperat sacrificium Abelis. In statu civili nullo modo defendi possunt, 1) quia non pro defensione suscipiuntur, defensio enim incipit a periculo, quale hic non est; 2) quia vi numquam iuste utimur, quandiu in magistratu nobis est praesidium; 3) quia cum maximo magistratus contentu conjuncta duella; 4) quia medium admodum lubricum decadendi controversias; nec enim certi esse possunt ii, quibus iusta causa est, se victoria potitos, aliosque succubitos. Sed quid si iubant imperatores, vel nec per indirectum cum negent se inter suos ministros ferre posse, qui injuriam hoc modo non vindicet? Resp. tunc quidem homo velut ad statum naturalem redit, adeoque duellum in se non injustum est. At in causa sua plerumque injustissimum accedit, Deo placere non posse affectus ira, vindicta, cupiditatis, odii, sine quibus vix duellum intelligi potest.

§. XIV.

Ultima quaestio est, pro quibus rebus licita sit defensio ejusmodi violenta? Resp. non modo pro vita, sed & pro integritate membrorum; nam a) nemo praevidere potest, an non & hoc conjunctum cum vita periculi? b) aliquando membra quedam pari passu ambulant cum vita, e. g. oculi; c) aliquando per omnem vitam iuste-

infelix est, qui membrum amisit, e. g. manum, qua sibi victimum & amictum patrat; a) omnis vulneratio & mutilatio conjuncta est cum dolore tali, a quo natura ipsa abhorret. Val. quidem ALBERTI in Comp. iur. nat. part. II. cap. 3. §. 15. distinguat, an periculum vita subfit, nec ne? sed haec distinctio mere speculativa; quis enim hoc praevideat?

§. XV.

An & pro pudicitia? Adfirmat auctor, & exaggerat injuriam; negant AUGUSTINUS, THOMAS, BUDEUS. Distinguendū inter 1) pudicitiam moralem, qua in animo consistit; haec eripi non potest, adeoque nullo modo defendi; 2) & inter pudicitiam physicam; haec eripi potest: ergo etiam defendi; sed non, ut videtur, violenter, a) quia non subest vita periculum; b) quia nec infamia sequitur stuprum; c) magistratus satist. Et nem potest procurare. Interim si virgo tale adulterio facinus, procul dubio impune feret, quia eam excusat justus dolor, stupratoris vis & malitia, metus infamiz, incertitudo satisfactionis. Alia quaestio, an femina stupri vel declinandi, vel vindicandi causam seipsum interim posse? quo nomine ludant Luretiā; id vero negandum, 1) quia autochiriam illicitam probavimus; 2) quia nullum effectum habere potest hoc facinus.

§. XVI.

An pro rebus quoque nostris licita defensio violenta? Distinguat auctor inter statum

statum naturalem & civilem; 1) in statu naturali licita; qui enim res meas mihi eripit, animum hostilem declarat; 2) in statu civili non nisi imminentia vita periculo; alias enim si forem aliter amoliri, vel a judice defendi possum, mihi vim adhibere non licet. Hinc leges divinae, Solonis, XII. tabb. futrem nocturnum occidi patiuntur, diurnum vero non, nisi se telo defendat.

S. XVII.

Aliquando is, qui iuste se defendit, iniustam causam habet, aggressor justam. Hoc sit postulum in statu naturali inter liberos populos, quoties le, qui laicit, ad satisfactionem offert, Iesus vero illam acceptare recusat, e. g. populus bellum iniustissimum inferit, & alter victoris variis potitur, belli priorem premit, offert satisfactionem, petit pacem, victor denegat; tunc sane justitia causa transit ad aggrelorem, ratio, quia in statu naturali non alia est iusta defensionis causa, quam lassio, & satisfactionis denegatio: hae cessante, cessat jus defensionis.

S. XVIII.

Progreditur ad ultimum capituli partem *de favore necessitatis*, de quo auctor noster ad finem usque ita agit, ut 1) *fundamentum huius doctrinae explicet* S. 18. 2) *ex eo casus varius solvit* S. 19. ad fin.

Quæstio est: si casus incidat, ut me conservare non possum, nisi violem alium, utrum hunc salva religione violare possum, an mihi potius pereundum sit.

Fundamentum auctor ponit admodum

ge-

hominis erga se ipsum; 119
generale, quod nempe necessitas non habet legem, idque probat, 1) quia legislatores salutem hominum intendere videantur, adeoque iis casibus lege nos intelligantur solvisse, quibus eam sine periculo servare non possumus, e. g. Christus ipse ait: *homo non est proper sabbathum trahens, verum sabbatum proper hominem*; ergo si Hannibal sabbathio sit ante portas, procul dubio Deus dispensat, ut sepolitus sabbathi officiis me aduersus hostem defendam; 2) quia nemo obligatur ad impossibilia, impossibile autem videtur, quod agendum cum mea pernicie. At hæc auctoris philosophia est nimis generalis; nam sane si hæc regula vera esset, imprudenter egilient martyres, qui mori, quam sacrificari maluerint; imprudenter Jocephus prætrahit captivitatem amòribus uxoris. Hinc alii distinctionis procedere solent, & TITIUS quidem distinguunt inter leges divinas & humanas; de illis habet regulam: *quoris violatio legis sentit in consumeliam vel abnegationem Dei, societas necessitas non parie exceptioem; reliquis casibus, ut & in legibus humanis hanc exceptionem admittit.* Jam quidem hæc egregie congruunt cum principio nostro, ubi supra præstruximus, teneri nos ad conservationem perfectionemque nostram promovendam, quatenus ea re maiestas divina non laudit; sed tamen adhuc incertum manet ex regulis TITIUS, quando actio vergat in contumum & abnegationem Dei? Ait TITIUS, flexus sit divina naturalis, eam non sine contumulo Dei violari; si positiva, aliter se rem habere; sed procul dubio, *neminum occide, Dei*

110 Lib. I. Cap. V. ad Officium
Dei lex est naturalis, & tamen eam in ea-
su necessitatis aliquando violari posse adhuc
vidimus exemplo moderanis inculpare
tutela. Itaque rem magis perspicue tradidit
THOMASIVS, Juris prud. divin. II, 2, 123.
seqq. aut lex est vel divina, vel humana;
divina vel praescribit a) officia erga Deum,
vel erga proximum; illa denuo sunt vel a))
affirmativa; haec semper habent exceptionem
necessitatis, quia leges affirmativae tan-
tum obligant data occasione; non autem
occasio est, ubi mihi pereundum est; hinc
ipse Christus in lege de sabbatho excipit ne-
cessitatem; b) vel negativa; haec non ad-
mittunt exceptionem necessitatis, quia dum
prohibuit Deus, maiestatem suam exercuit,
ea vero violatur, quoties contra ejus prohibi-
tionem agimus, e. g. martyres recte ege-
runt, dum mori maluerunt, quam idolis
supplicare; b) officia erga hominem itidem
vel affirmativa, vel negativa; illa itidem
admitunt exceptionem necessitatis; 1) ob
eandem regulam, quia leges affirmativae
obligant data occasione; 2) & sic ob ne-
cessitatem licet violare officia affirmativa
erga Deum, multo magis erga prox-
imum; *negativa*; in his distinguendum, an
necessitas sit a) a Deo; tunc qualibet ho-
nesta ratio expediendi salutem, e. g. in
nausfragio suz quisque saluti consilere po-
test, quamvis alii pereundum sit; nam ex
duabus malis physicis minus est eligendu-
m; 2) a malitia hominum; tunc, si ho-
mines intendant, idque agant, 1) ut pec-
cem, necessitas non excusat, e. g. si quis

car-

hominis erga se ipsum; 2) ut
carceretur ad peccatum, veluti Ioseph;
nam ita laederetur maiestas divina;
2) ut peream; tunc qualibet honesta ra-
tio est expediendi salutem. Ita Judix ob-
fessi ab hoste merito comedere potuissent
carnem suillam.

S. XIX.

Jam varii casus solvuntur, 1) an ense
refecari possit membrum, ne pars sincera
trahatur? Affirmat auctor recte; lex est:
confervas membra tua; ea est affirmativa;
ergo admittit exceptionem necessitatis; fin
negative legem concipiatis: *ne corrumpas
membra tua*; jam necessitas est a Deo; er-
go qualibet honesta ratio expediendi salu-
tem; 2) ex duabus malis physicis minus
est eligendum.

S. XX.

Aleer casus: in casu naufragii si plures
insidente cymba, quan ferre possit, an
aliqui repellit queant? Affirmat auctor; se-
cundum principia nostra haec lex, *ne occi-
de*, est officium erga proximum, necessi-
tas est a Deo; ergo qualibet honesta ra-
tio expediendi salutem; amate præterea non
magis teneor proximum, quam me ipsum,
sed tamquam me ipsum. Illud modo du-
biuum, quiam cedere debeant? Resp. in
eiusmodi casibus quidem non locum fore
diurnæ deliberationis; in thesi tamen, si
dominus cymba in cymba est, ad ejus ar-
bitrium rem redire volunt. Sed in casu
necessitatis cessare dominium, ipse auctor
paullò post affirmabiles hinc sive dominus
adit, sive non, iis, qui ultimi insilierunt,

Hein. de Off. Hom. & Civis. F ceden-

cedendum est, quia prioribus iam jus quæsumum fuit per occupationem. Dubitat TIRIOS, Observ. 144. n. 2. an talis casus existere possit, putat homines potius una poturos, quam alios perdituros; sed cum necessitas omnem misericordiam excludat, stupendo exemplo septem Anglorum offendit GROT. de JUR. bell. & pac. II. 13. quod defendit PUFENDORFFUM in opere ma-

jore II. 6. 3.

S. XXI.

Casus tertius: an, si duò in præsenti periculo sint, uni liceat sibi consulere alterius interitus? Contingere hoc potest 1) in naufragio, si alernantem complectatur, vel si alter mecum tabulam adprehendet, que duos ferre non possit; 2) in fuga, si quosdam excludamus, ne hostis singul in urbem penetreret? Resp. in utroque casu quilibet honesta ratio est expediendi salutem; priori enim casu necessitas est a Deo; posteriori a malitia hominum, iisque me occidere intendunt. Sed posteriore casu probe considerandum, an non & hostes quidam admitti sine periculo possent. Apud CURT. IV. 16. Darius fugiens consilio nautariorum pontes dissolvere noluit, dicens: se malle in sequentibus iter dare, quam auferre fugientibus.

S. XXII.

An in fuga proterte possum obstantem? Resp. questionem non esse de fuga turpi, e. g. malefici, quem licentes persequuntur, sed de fuga necessaria, e. g. si armatus inimicus aggrediat; tunc qui obstat,

aut

aut id fatig ex malitia; tunc intendit morte meam, ergo necessitas excusat; aut obstat mihi ex impotencia, e. g. infans, claudus; tunc necessitas est a Deo, ergo & hoc casu locus est exceptio necessitatis. Exceptio est, si talis obster, pro quo ipso vitam ponere teneor; limitatio quoque addenda, ut, si damnum dederim, illud pro virili relatiaciam.

S. XXIII.

An in casu necessitatis licet alterius bonis invito domino uti? Negat ALBERTI in Comp. jur. nat. pars. II. cap. 2. §. 20. 24. quia sit furtum; sed hæc petitio principii; furtum est contrectatio fraudulosa rei alienæ, hic non est fraus; furtum sit luftrificandi caussa, hic famis caussa & ex necessitate. Casus est, si 1) sine culpa quis 2) in eum statum devenerit, 3) ut percutendum sit, 4) nec aliud superius medium expellendi famem, nec ullus misereatur famelicis, an 5) tantum sumere possit, quantum necessitas præsens adsit, 6) sub proposito restituendi, si ita ferat occasio? e. g. si naufragi in terram pervenerint nudis & famelicis, & nemo velut frumentum panis date. Hoc casu quæstio affirmanda; 1) necessitas est a malitia hominum, ii voluntaneum interitum; 2) si in casu necessitatis ne vita quidem alterius parcere possum, multo minus ergo bonis. Non ergo hac doctrina se excusare possum fures, qui 1) sua culpa, 2) etiam sine necessitate, 3) aliis rejectis remedis, quibus famem expellere possent, 4) lucri faciendi

F 2 . caussa,

124 *Llib. I. Cap. VI. De Officio
caufa, 5) sine proposito reſtituendi aliog-
rum bona concretant. GROT. II, 11. 6.
SELDENUS, VI, 7. THOMAS, II, 2.
§. XXIV.*

Ultimus caſus: an ad me conservandum
aliorum res corrumpere poſſim? e. g. pro-
jicio aliorum merces ex navi, ut levetur
navis; diruo alterius ades ob incendium,
ut mea intacta ferventur? Reſp. necelitas
utrobius a Deo eſt, adeoque illa non
kabet legem, fed 1) périculum aliter ef-
fugi non poſſe, ſupponendum; 2) obſtri-
ctus ſum ad dampnum refaciendum aqui-
fima lege Rhodia de jactu. Ea incendis
ſervari nequit, quia incertum eſt, an &
illa fuifet incendio liberata.

C A P U T . V I.

*De Officio quorūlibet erga quolibet,
& de non laudis aliis.*

S. I.

Proxima fuit officia erga alios, ſeu pro-
ximi, de quibus ab hec ſexto capite
ad finem hujus libelli agitur. Ut vero de
ordine conſet, obſervandum, alia officia
eſte abſoluta, que cuique a quolibet de-
betur, ſine reſpectu ad certum ſtatutum,
vel institutum humanum; e. g. neminem
occide; alia hypothetica; ad que non ob-
ſtringitur homo, niſi ſupponatur certus
status, vel certum institutum humanum,

c. g.

Quorumlibet erga quolibet. 125
e. g. ne furare; haec enim lex non obli-
garet, niſi homines inſtituerint dominium;
eo vero ſemel introducto, jus naturæ vult,
nos a fortis abſtinere. Obſervandum hoc
contra SALMASIUM, qui negat, furtum eſſe
contra jus naturæ, de uſur. libr. II. cap. 9.
& hinc rideat doctrinam JCtorum §. 1.
Inſt. de oblig. qua ex delict. naſc. L. 1. §. 3.
D. de furis.

Eiusmodi inſtituta humana potiſſimum
ſunt quatuor:

Sermo; verba enim non significant na-
turaliter, ut ſibi perſuaferat PLATO, ſed
ex impoſitione hominum; ſi enim natu-
raliter lignificarent, non poſſet unum voca-
bulum in diuersis linguis res diuersas no-
tare, quod tamē ſapientiae contingit.

Dominium; nam antea omnia erant com-
munia, & dominium introductum eit per
occupationem tum demum, quam res hu-
mano genere universo non amplius ſuffice-
re viderentur.

Rerum preium; initio homines ignora-
bant nummi uifum, ſed omnia permutatio-
ne ſibi adquirebant, quid apud antiquissimas
gentes diu valuit. Sic Elaſus primo-
genitus ius Jacobo pro pulte turpiter
vendidit, Genes. XXV, 29. ſequ. Apud Ho-
MER. Iliad. H.

*Inde capillati ſibi vina parare Pelasgi
Hare mjanante alti, niſido pars altera ferro,
Pars bubulis tergit, ipſi plerique juvencis,
Pars quoque mancipiis.*

*Similia de veteribus Germanis refert
TACITUS, de morib. German. & obſervatio-*

F 3 fane

126 Lib. I. Cap. VI. De Officio
fane elegans est MURETI, Loll. var. X. 3.
omnia vocabula, que Graece significant,
esse ab animalibus derivata.

Civitas vel res publica: omnes enim homines natura aequales & liberi; hinc invaleui imperium domesticum; denique integræ institutæ sunt res publicæ: omnia ergo officia, quæ ex quatuor his institutis humanis fluunt, vocantur hypotheticæ; hinc agitur 1) de officiis *absolutis*, cap. 7. & 8.
2) de officiis *hypotheticis*, cap. 9. seqq. &
quidem de istis, quæ fluunt ex sermone, cap.
9. 11. 12. 13. 14) dominio, cap. 12. 13. 15) rerum
pretio, cap. 14. ad finem libri 1. 16) ex statu
rum familia, rum civitatis, toto libro 11.
Primo ergo de *absolutis*, quæ denou duorum generum sunt; alia vocamus *perfetta*,
quæ admittunt coalitionem, in statu naturali
per bellum, in statu civili per judicem, e.
g. pacta servare, debita solvere; *imperfetta*,
quæ talem coalitionem non admittunt, quamvis & ipsa omnino jure debeantur, e.g. ele-
mosynas dare, erranti viam monstrare. Ra-
tio, cu hac coactionem non admittant, illa
admittant, hæc est, 1) quia hæc ex virtute
proficiuntur, illa ex lege; lex gaudet fa-
cilitate cogendi, virtus si coacta præstatur,
virtus esse definit; 2) quia illa ab uno tan-
tum subiecto debentur, quo non præstante
jure meo excido; hæc ab omnibus recte pro-
miscue petantur. Jam agitur ergo primum
1) de officiis *absolutis*, a) de non lадendis
aliis, b) de agnoscenda hominum equalitate,
cap. 7. c) de promise officiis humanis exercendis,
cap. 8. d) de officiis *hypotheticis*, cap. 9. seqq.

§. II.

governabilis erga qualibet. 127

§. II.

Absolutorum officiorum ergo primum omni-
num auctor statuit illud *de non lадendis*
aliis, quod denou resolvitur in duo alia:
neminem lade, S. 2. 3. si ieffeti, *sanguinem re-*
ficeri, S. 4. 13. Neminem esse lадendum,
auctor 1) ex suo principio socialitatis pro-
bat: quod cam destruit, et contra jus naturæ:
atqui societas non potest non destrui,
si impune alter alterum laetet; ergo est
contra jus naturæ; 2) ex facilitate hujus
officii; pleraque alia officia præstantur cum
aliquo detrimento, hoc sine detrimento;
3) a communis hominum affectione; pauci
a nobis quid prætendunt; at ne lадantur,
a nobis omnes exigunt. Sed debentur hæc
officia illis quoque, quibuscum non vivi-
mus in societate. Itaque ex nostro princi-
pio ratiocinatur: homo hominem coden-
prosequebitur amore, quo se ipsum pro-
sequitur; inde sicut illud CHRISTI: *quod*
tibi non vis ferri, alteri ne fecuris; ladi er-
go cum nolis, neminem lade.

§. III.

Sed jam porro hoc officium explican-
dum: homo non est lадendum. Leditur ho-
mo vel 1) in substantia, & quidem 2) cor-
pore, per occisionem, vulnerationem; er-
go inde fluunt leges: *neminem occidito*, mu-
rillato, vulnerato. Apud veteres extortores
habebantur, qui homicidium admirerant,
tamquam indigni societas humana. Cain
unstatig, fustig, idem apud Græcos;
2) quoad animum; hinc leges: *neminem*
corrumpto, nemini scandalum præberet; in

F 4 pudi-

pudicitia; hinc leges: ne adulterium, ne stuprum, ne alia modi probum committio; 3) in honore; hinc leges: neminem honorem, quo dignus est, denegato, neminem injurii profindito; 4) in rebus & iuribus; hinc regulæ: furtum ne admisso, nemini iuria intercipio, suum cuique tribuito, falso testimonio neminem opprimo; atque ita tota tabula posterior decalogi est juris naturæ. Hinc Alexander Severus Imp. apud LAMPIDIUM supplicia infligebat cum elogio: quod tibi non vis fieri, alesci ne fecisti.

S. IV.

Jam alterum officium: si laesari, damnum resarciri; hoc auctor probat S. 4. explicat S. 5. seqq. Probatio facilis est, 1) eo amore prosequi tenemur proximum, quo nos ipsos; nos volumus nobis damnum ab alio datum resarciri; ergo & aliis resarcire debemus; 2) sine quo aliud officium jam demonstratum esset frustaneum, illud omnino est necessarium: atqui sine restituione damni officium, neminem lade, est frustaneum; necessaria ergo est restitutio;

S. V.

Quare ergo regulam de resarciendo danno antea probavimus, ea jam quoque explicantur erit, quod fit, dum auctor ostendit, quid sit damnum, S. 5, 7. quo modo illud resarcendum, S. 8. seqq. Damnum in jure Romano accipitur pro deminutione patrimonii; hinc quidquid non recipit certam estimationem, non vindicatur lege Aquilia. Possum quidem agere servi vel ancille excisa nomine, itemque ob pecudem, qua-

drupē-

drupēdem, omnia, quæ in patrimonio sunt corrupta, sed agere non possum ex ea lege ob damnum inestimabilem; ergo **damnum** ex jure Romano est qualibet diminutio patrimonii nostri ab altero iuria facta. At in jure naturæ latius accipitur vocabulum, comprehenditque omnem rei perfectio jure ad nos pertinentem corruptionem, diminutionemque nullo jure factam. Dicimus: **rei perfectio jure ad nos pertinentis**; nam si quis intercepti, vel intervertit, quod nobis jure perfecto non debetur, non vindicetur damnum fecisse, e. g. si quis nobiscum ambit officium idem publicum, & illud accipit, nos vero repulsam ferimus, nulla iuria facta: nam qui suo jure utitur, nemini facie injuriam; hinc damnum nobis datum vindicare non possumus, si quis hortum suum in horreum convertit, atque ita indirecte subtrahit apibus vicini; iure enim suo usus est. Ceterum hoc damnum vari generis est, tum **ratione nocens**; dum enim vel datur dolo malo, i. e. ex proposito nocendi, e. g. si quis lapidem in prætereuntem projecterit; **culpa**, id est, ex negligentiâ & supina inadvertentia, e. g. si propositum quidem non habet, lapide aliquem feriendi, at lapidem tamen & tenetra mittit interdiu in locum, ubi vulgo it fit, & aliquem percutit; **casu**, si nec propositum, nec culpa concurrit, sed sola providentia divina, cui resisti non potest, e. g. si tegula ex tecto nostro defluit. Deinde damnum consistit ratione objecti 1) partim in negatione ejus, quod nobis jure perfecto

F 5 debe-

130 Lib. I. Cap. VI. De Officio
debetur, e. g. si quis cui denegat alimenta
debita, fructus rerum suarum, usuras,
fortem; 2) partim in illatione detrimentum
positiva, de qua s. seq.

S. VI.

Damnum nobis posuisse datur, quoties
quidquam, quod iure perfecto nostrum
est, iudicatur, sive estimabile sit, sive ines-
timabile, v. c. si iudicatur *animus*; e. g.
scandalum; ita diabolus maximum dam-
num intulit protoplastis, dum non peruersus
eum fructus venti; *corpus*, e. g. vulne-
rando, mutilando; *libertas*, e. g. dum Jo-
sephus a fratribus venditus; *res nostra* e.
g. dum incenduntur aedes, fruges, arbores
turtim caduntur, sive fructus jam perce-
piti, sive percipiendi sint, e. g. si quis
fructus immatuos desecet, vel arboribus
excutiat; *fama*, per calumnias, injuriam,
& quidem hic non modo ad factum respi-
citur, sed ad effectum seu consequentiam;
e. g. Ariarathes a Romanis 30. talentis
multatus, quod obstruens Euphrate occa-
sionem dederat, ut Cappadocia inunda-
retur. STRABO, libr. XII.

S. VII.

Denique *damnum* quis dat vel 1) per
se, si ipse actu physico ad id facinus con-
currit, e. g. si quis ipse fruges nostras de-
sicer; 2) vel per alios, quoties actu phy-
sico quidem non concurrit, sed tamen simul
caussa moralis est a) per iussu, consen-
sum, passionem, e. g. si paterfamilias filium
quid jubet facere, vel id facturo permitteat,
vel praesens id fieri patitur; b) per partici-
pationem

quorumlibet erga quilibet. 131
partionem, si partem lucri sibi capit, e. g.
aliquis occasionem alteri furandi ostendit,
sibique dimidium furti stipulatur.

Quæritur, an iste ad refaciendum dam-
num obligatus sit, qui ex post facto de-
mum consentit, e. g. laudando tacitus, vel
illud ratum habendo? Resp. negando; obli-
gatio enim refaciendi dannum ex duplice
fundamento est, 1) quia aliquis est causa
danni, 2) quia participes est lucri; nemo
enim debet cum alterius damno locupletior
sieri. At qui ex post facto demum conser-
nit, is nec causa est, nec lucri factus par-
ticipes; ergo nec obligatus est ad refaci-
endum dannum. Alia questio est, an non
hoc peccatum sit, & poena dignum? id
vero nemo negaverit; nemo enim sine pec-
cato approbadit alterius peccatum; & no-
vimus, quam graviter Deus animadverte-
rit in Eli, pontificem maximum Iudaearum,
qui fame nec auctor fuerat filii, ut
spoliarent sacrificantes, nec ejus lucri fa-
etus fuerat participes, sed tamen eos non
castigarat, quoniam fama corum feclera an-
nunciareret. Et ita facile intelligimus locum
CICERONIS ex Philipp. II. quid interest inter
fausorem falli, & probatorum? aut quid re-
fert, uti voluerim fieri, an gaudiam falli?
id enim verum est, si de peccato quaeri-
tur, non si de damni restituione.

S. VIII.

Hactenus de damno, quod refaci-
endum, jam regulæ ipsæ de damno resar-
ciendo:

i. Qui est causa principalis primo leco tenetur.

Ad peccatum omnium tenetur, etiam, qui causa minus principalis fuit; sed ad restitutionem damni causa principalis altera non nisi in subsidium, e. g. si pater iussit arbores cedere, filius paruit.

II. Plures una damnum dantes tenentur in solidum, uno vero solvente reliqui liberantur.

Ratio, quia Iesu nihil debetur, quam quod amicit, hoc si memel recepit, plura frustra petit. Quod aliter se habet in peccata, quam singuli debent, qui peccarunt, adeoque uno solvente, reliqui non liberantur. Distinguit auctor, at plures per conspirationem, an circa conspirationem unum idemque facinus perpetrarent, ad dictum, priore casu omnes solvere debere pro singulis, & singulos pro omnibus. Sed ad id & illi obstricti sunt, qui circa conspirationem damnum dederunt, adeoque haec nihil est differentia; alia vero observanda regula:

III. Si plures circa conspirationem damnum dederunt, rite aut dividuum est factum, aut individuum.

Si prius, quisque damnum a se datum pensat, e. g. Titius foras perfregit, Mænius fenebras, Sempronius fornacem, speculum, mensas, &c. sive posteriori, singuli tenentur in solidum, ita tamen, ut uno solvente, reliqui liberantur, e. g. si quatuor frigerant noctu fenebras, adcurate distinguiri non potest, quot orbis & rhombos quisque perfregerit, adeoque actus est individuus. Idem observandum, si plures circa conspiratio-

quorumlibet erga quolibet. 133
rationem hominem vulneraverint, unus gladio, alter fuste, tertius sclopeto usus; tunc vulnera facile distinguantur; fecus, si singuli iisdem armis usi sint.

§. IX. X.

Sed cum supra ostenderimus, non solum dolo, sed & culpa & casu damnum dari posse, de his quoque observandæ regula:

IV. Qui culpa sua, sive laeta, sive levior, sive levissima damnum dedit, ad restituacionem tenetur.

Est enim & is causa damni. Quæritur, an hæc distinctio culpe solidæ sit? rejicerunt eam aliqui, tamquam somnium Ictorum, & quidem vel ideo maxime, quod culpa menitram non capiat. Sed resp. vel ideo tres sunt gradus, quia mensura non recipit. Vid. Titii Observ. 164. Omnes res morales habent duo extrema, & medium inter extrema, e. g. unum extrellum est primo negligentia nimis lupina, qualis disolutorum hominum; alterum est nimia & misera diligentia, qualis est Euclionum; tertium media inter hæc extrema est diligentia, qualis est parvum familias frugarium; ergo est triplex culpa. Ceterum ex culpa sua datum damnum resarcire debet, 1.) si lex prohibet ejusmodi damnum, 2.) si obstrictus sit ad diligentiam; ergo non tenetur, qui in vicinia audiens strepitum lecto non surrexit, adeoque furtum non prohibuit; 3.) si latius vel directe vel indirecte non consenserit; indirecte consentit, qui ipse tale quid agit, ex quo damnum consequi necesse est, e. g. pugnat, moveat,

movet, & plagan accipit. Huc pertinet causus Henrici IV. Galliae regis, qui ad pugnam equestrem provocans comitem de Montgomery perit in illo hastilio. THUANUS, lib. I. ad annum 1559. 4) si damnum culpa datur in magna animi perturbatione, que omnes diligentiam excludit, restitutio peti non potest, nisi culpa praecesserit, c. g. iniuste quis alterum aggreditur in alieno cubiculo, hic se defendit, & inter pugnandum frangit speculum aliquod pretiosum; hic nulla praecedente culpa ad resarcendum damnum non tenetur; si ipse, qui speculum confregit, pugnam moverit, ob culpam antecedentem tenetur; supra enim diximus, obligationem ad resarcendum damnum orihi vel ex eo, quod quis causa fuerit, vel particeps factus sit lucris; neutrum adhuc priore cau. Elegans exemplum apud ALIANUM, Histor. var. III. 44. adolescentis, qui socium defensurus in ipsum socium ensim impulit; consultum ea de re oraculum respondit:

*Abjurans socium perimis; nil peltius ista
Te cedes, manibus mago purum, ac ante
solebas.*

V. Damnum casu datum non reparat,
quia causa non est. Addunt quidem nonnulli limitationem, nisi culpa accedat; sed haec ridicula; culpa enim accidente non amplius est casus.

§. XI.

Paragraphis infrequentibus auctor agit tum de noxali allione §. 17. tum de allione, si quadrupes pauperium fecisse dicatur §. 12.

Cum

quorumlibet erga quolibet. 135

Com enim supra mouuisse, damnum dare quem posse vel per se, vel per alium; ad hunc pertinet quistio: quid juris sit, si servus animalve nostrum alterum laeserit. Hoc cau jure Romano agere possumus adversus dominum, ut damnum resarciat, aut servum noxae det, quod etiam eo calo obtinebat, si filius familias nocuerit, §. ult. 1. s. de noxa, act. Jam querit auctor, an hoc juris natura sit? idque affirmit, quia servus naturaliter debet damnum resarcire, & tamen nihil habeat proprii; hinc dominum aut pro eo solvere debere, aut corpus noxae dare. TITIUS, Ob. 169, alter rem explicat, servus, inquit, si dominum non haberet, a me posset occupari pro domino, quod resarcire non potest; at dominus non potuit constitui in prædictum nostrum; ergo etiam occupari potest; aut, si dominus id nolit, pro eo solvat oportet. Sed frustrantur sunt illa rationicationes; si enim queritur, an noxales actiones sint iuris naturæ præceptivi? id quisque negaverit; hinc & apud multas gentes non in usu fuerunt actiones noxales: si de jure naturæ permisive dicitur, & queritur, concedimus id permettere, ut servi delinquentes noxae dentur, sed non ob rationes adhuc allatas, verum ideo, quia dominus omnem utilitatem ex servo capie, adeoque merito & incommodum fert, ac proinde aut pro eo solvat, aut eum noxae det. Ceterum distinguuntur causi, 1) si dominus infligavit, ipse directe tenetur; 2) si tertius infigavit, hic idem directe tenetur; 3) si ipse latug.

f. 2.

136 Lib. I. Cap. VI. De Officio
fervum incitavit, latifaciōne plane cessat,
ideoque unus supermanus casus, 4) si ser-
vus proprio motu alicui nocuerit.

§. XII.

Jam 2) facile eriam deciditur questio de
animalium pauperie; totam hanc quæstio-
nem ex iure Romano esse, arguento est,
1) quod distinguatur jure illo, sine qua-
drupes pecus, nec ne? 2) quod queratur,
an contra naturam sui generis nocuerit?
3) quod non omnes gentes id ius recep-
rint. Hebrei ejusmodi animal lapidibus
obruebant; Saxones expelli jubent a domi-
no, aut noxam sarciri, Grot. de iur. bell.
& pac. II, 17, 21. Interim facile largimur,
non repugnare hanc dispositionem iuri na-
ture, ob eamdem rationem, quam para-
grapho superiori ostendimus, adeoque esse
juris naturæ permissivi. Ceterum idem ca-
sus distinguendi, quos superiori paragra-
pho recentiuimus; nec hoc jus pertinet ad
casus, si 1) vel dominus, 2) tertius, vel
3) ipse ius animal irritarit, sed 4) co-
tantum casu datur actio de pauperie, si
animal motu proprio damnum dederit,
e. g. si bos cornu petierit, equus calce
quem percussiterit, &c.

§. XIII.

Denique disquirit auctor, quoisque quis
ad damnum resarcendum tencatur? Resp.
1) si damnum est aestimabile, tantum præ-
standum, quantum nocitum; 2) si damnum
est inestimabile, tantum restituit, quan-
tum potest, e. g. si quis vulneravit homi-
nem, vel manu mutilavit, non potest qui-
dem

queruntlibet erga questibet. 137
dem manu reddere, sed tamē solvet
solstrum, operas cessantes. In Germania
etiam pro dolore aliquid adjudicatur.
3) Damnum non resarcendum cum pro-
posito nocendi, e. g. Nicephorus impera-
tor abduxerat Zoen, alienam uxorem, pro
eaque offerebat marito praedium pinguis-
ma, quod absurdum; ita enim continuatur
damnum; ergo omni momento nova da-
tur satisfaciō; 4) lādētēm ergo debet
poenitēre, & factū veniam petere, si ex
malitia damnum datum, contra 5) lazum
ad id promptum esse ac paratum; alias
enim damnum resarciretur cum proposito
peccandi contra regulam 3. Tertius qui-
dem putat, hoc generositatis tantum esse,
sed non iuris præceptivi, ac preinde in
foro humano non observari: sed erroris
is fons est, quod putat, ius naturæ tan-
tum dirigere actiones externas, ad in-
teriora non pertinere, quod & PUFEN-
DORFII statut in pres̄. Sed id falsissi-
sum sequentes ob rationes. 1) Auctor
iuris naturæ est Deus, qui non respicit
ad externa tantum, sed ad animum præ-
cipue. 2) principium est amor, qui in
corde rehidet, non solum verbis, sed &
actionibus fidei exferit; 3) quia ipsi gen-
tiles agnoverunt, per solas actiones exter-
nas iuri naturæ non satisficeri, sed Deo
esse resarcendum:

Compositum ius, fasque animi, sanctoſque
recessus
Mentis, & in celum generoso peccati beneſto:
Hoc nomine libellum Pufendorffianum
repre-

138 Lib. I Cap. VII. De agnoscenda
reprehendit in primis LEINNITIUS in Epist. ad
virum quendam deßum, edita a BOEHMER,
in Programmat. illi. disputat. Pufendorff. pra-
miss. pag. 44.

C A P U T V I L

De agnoscenda naturali hominum aequalitate.

S. L

Quemadmodum infimus gradus amo-
ris erga proximum est, neminem la-
dere: ita proximus est, si alios homines
nobis æquales agnoscamus. Est hoc præ-
ceptum juris naturæ, facile probatur, ejus
principium si statuamus 1) societatem hu-
manam; inter socios sane est aequalitas,
habent enim communem finem; 2) si
amorem pro fundamen ponimus, is aut
venerationis est, aut benevolentie, aut
amicitia: non venerationis, quia homo
ab homine non penderet; nec benevolentie,
ob eandem rationem; ergo amicitia; is
vero semper ponit aequalitatem; 3) hoc
etiam ita cordi inscriptum obseruat au-
tor, ut statim homo lœsus conqueratur:
unique non canis sum, sed æque homo,
ac tu. Jam dispiciendum, 1) qua in re
consistat ea aequalitas; 2) s. 2.) que officia
inde consequantur. S. 3. ad fin.

§. II.

Sed jam explicanda ulterius hæc aequa-
litas: videmus, statum hominis duplicem
esse:

naturali hominum aequalitate. 139
esse, alterum 1) naturalem, in quo na-
tura vivimus, quemque non primum ele-
gimus; 2) adventitium, quem ipsi adopta-
vimus, vel qui per legem, aut per pactum
nobis est impositus, e. g. conjugalem, he-
ritalem, civilem. In posteriore maxima est
inæqualitas; maritus e. g. superior est uxori,
herus seruo, imperans cive: quin in-
ter cives magna differens & inæqualitas,
e. g. alii nobiles, alii plebeji. Jam facile
patet, nos de posteriore non loqui, sed
de priore; unde & in rubrica additum:
de naturali hominum aequalitate agnoscenda.
Probandum ergo, talen aequalitatem inter
homines esse; auctor Hobbesiana habet ar-
gumenta, 1) ob aequalitatem virium; sed
hoc non est aequalitatis fundamentum, alius
& bruta quedam pro aequalibus agnoscere
tenerer, quæ est philosophia HOBESII, de
cive, 1, 3. 1) ab inæqualitate deiurum na-
tura & fortuna; sed non sequitur, homi-
nes intuitu harum sunt inæquales, ergo
quæd reliqua æquales; 3) ab obligacionis
aequalitate; ego volo vivere socialiter, alii
id etiam volunt; ergo sumus æquales;
nam 1) est circulus, obligationis enim il-
lius est fundamentum, & effectum statuit
aequalitatem; 2) probat hoc quidem aequa-
litatem voluntatis, non vero naturæ; hinc
principia argumenta sunt: 1) quia ex-
dem omnium hominum partes essentiales;
2) eadem omnium origo; 3) eadem in-
firmitates; 4) eadem fatigatio; omnes oīmunt,
morimur; 5) si jungimus historiam, etiam
ex eadem nos omnes massa esse cognosci-
mus;

140 Lib. I. Cap. VII. De agnoscenda
mus, adeoque cognatos; quod & Stoici,
& Icti pagani agnoverunt. L. 4. D. de
justis. & jur.

S. III.

Jam 2) de officiis, quæ ex naturali
æqualitate fluunt:

I. Qui alios sibi utilles fieri cupiunt, &
iis vicissim utilles esse studeant.

Æqualium enim æqualis obligatio est,
agimus enim hic de officiis perfectis; eo-
rum haec natura est, ut retributionem ex-
gant, cum imperfecta non perfecte obliga-
gent ad retributionem, sed ad gratitudi-
nem, e. g. non ideo ab altero exigere elec-
mofynan, quia ipse dedi, sed gratitudi-
nem tantum: attamen & retributio non
semper exigit identitatem, sed æqualita-
tem, e. g. si faber adificat ædes meas, non
ideo teneor adificare ædes fabri.

II. Nemo in pari causa sibi debet præ-
sumum vindicare.

Æqualium enim æqualis est dignitas,
æquale ius; hinc e. g. ex duobus fratribus
neuter potest plus ex hereditate paterna pe-
tere. Interim hoc mutari potest per leges
civiles, quæ saxe rei publice caussa in-
equalitatem inter homines introducunt, qui
alias natura æqualessunt; aliquando & ipsi
homines pacto æqualitatem tollunt, e. g.
legibus Daniis caustum, ut frater p. r. so-
roribus accipiat duplē portionem he-
reditatis; in familiis principum introdu-
cum ius primogeniture.

S. IV.

Maxime in rebus individuis alicui quæ-
dam

naturali bonum equitatem. 41
dam prærogativa concedi solet; quantvis
enim certissima sit regula:

III. Inter æquales res æqualiter distribuen-
da est, propter regulam 2.

Hæc tamen regula patitur exceptionem in
rebus individuis, quæ vel a) communes
sunt & manent; sic inter duces Brunsvicen-
ses communes sunt aliquo metallododiz, sylva,
academia Julia; in domo Saxonica,
archivium; in linea Ernestina, academia
Jenensis; b) alternative conceduntur, apud
Helvetios die Berozigung der italienischen
und anderer conquerirten Landen; c) res for-
te dividenda.

S. V.

Hæc officiorum præstatio constituit cer-
tam virtutem, generositatem, eorumque
omissio incidit in vitium, quod superbia
vocatur. Author prius agit de vitio, tum
de virtute, contra naturam bona methodo-
di; virtutem quin prius cognoscere de-
mus, quam cognoscamus vitium, quippe
quod in declinatione a virtute consistit. Se-
quor tamen ordinem authoris; quia Deus
vult, ut vera bona selectum ac amemus,
omnes res justo pretio estimandas sume cum
que & nos amare teneamus, sequitur, ut &
nos justo pretio estimemus, id si facimus,
generosi vocamus; est ergo generositas juxta
sui estimatio; huic opponitur superbia, quæ
est injuria & immoderata sui estimatio; hæc
sele exerit, a) in arrogantiâ, si quis se
sine ratione alii præferit, & de facultati-
bus suis amplius, quam in iis est, spe-
rat; b) si imperium in æquales affectat;

y) 6

142 Lib. I. Cap. VII. De agnoscenda, &c.
2) si ex hac imperandi cupiditate sese im-
micit rebus alienis, exsato papatus; 3)
si omnes alios contemnit, eorum dores ac
merita deprimit, solum se sapero putans,
ceteros volitare velut umbras. Caracteres
superborum sunt, 1) quod omnium odium
incurrant; 2) quod semper stultitiam pro-
dant; omnis enim superbus est stultus, &
omnis stultus est superbus; 3) quod litigiosi
& injurii in alios.

S. VI.

Hinc facile intelligitur, qualia se gerat, quales characteres præ se ferat generosi; 1) nullam enim prærogativam injuste præ
aliis affectat; 2) vetam prærogativam in
virtute ponit & hac sola præ aquilibus
excellere studet. Hinc notanda Atheniensium
infania, qui ne eos quidem in civitate fere-
bant, qui virtute excellebant, eosque ostracis-
mo urbe expellebant; 3) fortuna at forte
sua contentus, spartani, quam nactus est;
ornata laborat. Hinc elegans Epaminonde
dictum, qui cum Demarchus fieret, idque
officium parum estimaretur, iefe operam
datum dixit, ut hoc in posterum hono-
rabilius habeatur; 4) ut nihil agat, statu
suo indignum, neminem conteinat, ne-
minem injuria adficiat, nemini adulterat:
at omnes beneficia libi devincire studeat;
5) ut aliorum iniquitatem generoso con-
tentu vindicer. Exemplum generosi princi-
pis ostendere voluit XENOPHON in Cyropaedia,
cujus auctoris finis & scopus ostenditur.

C A-

143

C A P U T V I I I .

De provisoriis Officiis humanitatis.

S. I.

Diximus adhuc de officiis absolutis per-
fectis; sequuntur imperfecti, quæ qui-
dam etiam, ut supra diximus, debentur,
sed coactionem tamen minime admittunt.
Ea differunt a perfectis multifariam: nam
1) perfecta possunt esse vel affirmativa,
vel negativa, e. g. neminem laedes, alios
æquales agnosce, imperfecta omnia affir-
mativa sunt; 2) perfecta sunt ex lege pro-
prie sic dicta, imperfecta ex virtute; 3) ad
illa quis potest cogi, ad hæc non potest; 4)
qui illa non præstat, est injustus, qui hæc
denegat, inhumanus vocatur; 5) illi semper
sunt mutua & reciproca; hæc non sunt
semper; sic princeps dat beneficia, sed ta-
lia non expectat.

Fluere hæc officia ex principio juris na-
turæ, ita demonstramus: ex fine Dei tene-
mur ad amorem proximi; quem amamus,
ejus commoda pro virili promovere stude-
mus; in commodis alienis promovendis con-
sistunt officia humanitatis; sumus ergo ad ea
ex fine Dei obligati. Unum addimus: ex
officiis imperfectis aliquando fieri posse per-
fecta, 1) si casus necessitatis incidat; 2).
Si in statu civili imperantes talia officia le-
gibus praecipiunt. Ceterum ea vel a) inde-
finiata sunt, quæ respectu ad certam perlo-
nam promiscue omnibus præstantur, aut
offic.

144 Lib. I. Cap. VIII. De proximis;
Offerunt saltim, §. 2. 3. b.) *definita*, quæ
tantum certis personis, earumque intuitu
præstamus, eaque 1) vel *sine detrimento*,
quæ vocantur officia innoxiae utilitatis, §. 4.
2) vel *cum detimento* quodam exhibentur,
§. 5. ad fin.

§. II.

Officia humanitatis in eo consistunt, quod
qui libet tenetur operam dare, ut publico
profit. Cum enim 1) alios amare debeamus,
tanquam nos ipsos, nos vero nobis modis
omnibus prodeamus, nostrum quoque eff., alii prodeesse. 2) In philosophia
morali demonstratur, bonum communionis
preferendum esse bono proprio: bonum
communionis est, quod toti humano genera-
ti, vel multis prodeat; ergo id bono pro-
prio preferendum, ad illudque sumus ob-
ligati. Peccant ergo contra hoc officium
1) qui data opera obtrudescunt, & nec cor-
pus, nec animam excolunt, qua de re supra
cap. 4. diximus; 2) qui nullius vita genus
eligunt, aut 3) si elegunt, otio torpent,
genioque indulgent. Hoc recte SALLUST. Bell.
Catilin. cap. 2. vitam transfigere, ait, *veluti pecora*. Objiciunt, se opibus satis instructos
esse, ut non necesse sit aliquo officio vel op-
ificio vicitum parare; Resp. non nobis solis
nati sumus, sed & proximo; non solos
nos amare tememur, sed & proximum tan-
quam nos ipsos; 4) qui vita genus quidem
eligunt, sed turpe, & humano generi
noxiun, veluti fures, raptore, ludio-
nes, &c. Hinc recte Ægyptii quotan-
tis excloabant, unde quique viveret,

cum-

Officis Humanitatis. 145
eumque multabant, qui hoc indicare non
poterit. Diod. Sicul. I. 77.
§. III.

Jam ad officia *indeterminata*: hæc auctor ex
superioribus elicit; si enim publico prodele
teneamur, alii quoque tenentur nos profu-
tueros non impeditre, hinc regula:

*nemo alios humano generi profuturos im-
pediat.*

At observandum tamen, vere utile esse
debet institutum, ad quod pertinet regu-
la hactenus explicata, adeoque prætendere
neminem posse, 1) ut promoveamus insti-
tuta manifesto noxia, e. g. furta, sedicio-
nes; 2) ut instituta dubii usus promovea-
mus, e. g. alchymiam. Vidi. BUDDI. Diff.
an alchymista in republica sine tolerandi. Pecc-
ant homines contra hanc regulam sapient:
1) *ex superstitione*, si multi alios utilissimas
doctrinas proposituros impediunt, quia eas
putant religione contrarias; id pruferum
liquido demonstrari possit, neminem move-
re debet exemplum PUFENDORFI; eadem
objectione sunt ipsi servaturi; 2) *ex ignoran-
tia*, damnant doctrinam, quia non intelligunt,
ac proinde anguem in herba latita-
re putant; sic professor quidam refutare
voletabat Galilæum a Galilæis, cuius ipse
librum numquam viderat; 3) *ex invidia*; si
nihil enim ferre possunt, quo alii pre se
excellant; ita invidia sophistarum Socratem
opprexis; 4) *ex avaritia*, quæ cum inivid-
ia conjuncta; elegans exemplum Deme-
trii.

S. IV.

Hæc officia indefinita; sequuntur definita, & primo ea quidem, quæ sine detrimen-
to præstantur, vocanturque ideo officia innoxiae utilitatis; de his auctor tradit
regulam:

ille summe inhumanus est, qui alteri
denegat
officia, quæ sine ullo detrimen-
to præstan-
tur.

Cum enim alii prodesse tentamus, et
iam cum detrimen-
to ex lege amoris, quan-
to magis sine detrimen-
to? Unde etiam docto-
res inculcante solent axioma: quod tibi non
noceat, & alteri prodes, ad id ex obligariis,
e. g. lumen a tuo lumine accendere pati;
erranti monstrare viam; salutantem comi-
ter resalutare. Ex eo sequitur, 1) iniuria
reipublice membra esse, qui hæc denegant
officia; quid enim sperate possum ab
iis, qui mihi ne quidem sine detrimen-
to prodesse volent? 2) non esse perdenda,
quibus ipsi non indigemus, e. g. si quis
projiceret in flumen, quod prodesse adhuc
pauperibus posset; 3) non esse occultanda
quæ nobis non profundit, & aliis prodesse
possint; absurditas heredum Aristotelis, qui
defodiebant ejus bibliothecam, ne Attalus
eam peteret; tales sunt similes cani incum-
benti paleæ, & aliis ejus usum prohibenti.
Sed addendum, hanc regulam tantum valere:
1) in statu ordinario, & in pace;
nam hostis ab hoste ejusmodi officia po-
scere non potest, quia ita nobis non fo-
rent innoxia, e. g. hostis potius flammis
ab-

Officium humanitatis.

147

absumer comeatum, & tormenta perder,
quam ut ea relinquat hostis; 2) si ipse ejus-
modi rebus indigeat, e. g. alias aquam
patior ex puto meo hauiires ac si ea ef-
fet aqua penuria, ut ipse indigeat, me-
rito alios putei usū excluderem; teneor
enim alios amare tamquam me ipsum, non
magis quam me ipsum. Hinc facile judi-
cari potest de officiis humanitatis inter gen-
tes, quæ nimis extendit GROTIUS. Sic
libr. I. cap. 2. §. 13. querit, an gens genti
teneatur transiūm per territorium iuum
concedere? idque affirmat, si justa causa
adsit, quatum tres recentes: a) si popu-
lus expulsus regione sedes novas querit;
b) si gens cum gente exera commercia
velit institueret; c) si justam bellandi cauf-
sam habeat, & aliter ad hostem perveni-
re non possit, quam terras transeundo.
Sed raro ejusmodi transiūm est innoxius;
non modo ob periculum a transeuntibus
innimicis, sed & ob tertium, qui hoc
ipso leditur. Hinc primo & secundo casu
distingendum, utrum imbelles transire vel-
lent, an armati, e. g. olim Cimbri; 2) an
jus quæcum habeamus, nec ne. Tertio
casu vero numquam fere innoxius est transiūm,
qui eundem etiam hosti denegare
non possumus, & prostratis transeuntibus
hostibus ultionem capiat; quid Hollatæ
conigerit, adhuc in recenti memoria est.
Tales etiam sunt relatae quæ qualiones a Gro-
tio motæ, an merces extraneas per terri-
torium nostrum duci pati debeamus? an
teneamus suscipere advenas? an mercibus

G 2 tran-

148 Lib. I. Cap. VIII. De premisuis
transfusis vestigalia imponere possimus &
semper enim dispiciendum , an ejusmodi
officia vere sine innoxia .

S. V.

Hec de officiis , qua sine nostro detri-
mento præstantur : proxima sunt , qua sine
detrimento aliquo præstari nequeunt ; ta-
lia sunt beneficia §. 5. gratitudo §. 6. §.
Beneficia est virtus , qua opis nostra indi-
gits beneficia cum ratione adhibemus ; per
beneficia autem intelligimus quavis
commoda , qua alteri sine spe restitu-
tio nis præstantur . Itaque 1) beneficia de-
bent ex virtute prohæfci ; ergo beneficia
ex prodigalitate , ambitione , alisque ejus-
modi causis exhibita ; id nomen non me-
rentur ; 2) beneficia debent præstari indi-
gits ; ergo hamata sunt , qua opulentis
exhibituntur . Alexandro Corinthii jus civi-
tatis donabant ; ridebat Alexander benefi-
cium ; tunc legati : aqui hoc nemini da-
dimus , præterquam Herculi , & tibi . Sa-
nec . de benef. I. 13. 3) Non ergo sunt be-
neficia , qua cum alterius indigentia non
conveniunt ; ita beneficium non foret , si
quis ad furcam damnato nobilitatem , fa-
miliico gemmam , siti exarescenti vestem
præiolam offerret . Hinc ex hoc quoque
capite absurdum erat , Corinthios offerte
Regi jus civitatis ; beneficia præstanda cum
ratione . Itaque 4) inter pariter indigos
parentes cognatis , hi extraneis , inter hos
amici aliis præferendi . Ia Æneas patrem
ex Troja exportabat humeris , quamvis
plures procul dubio ea ope indigissent ; 5) si

in-

Officiis humanitatibus . 149
indigni petant beneficium , ii quidem non
preferendi dignioribus ; at nec sic plane
deferendi , modo nostris beneficiis eos
non reddamus deteriores . Absurdum est
homini bibaci donare cupam vini . Ele-
ganter philophus apud DIOG. LAERTIUM
libr. V. reprehensus , quod homini impro-
bo stipem dederit ; non mores , inquit , sed
hominem miserans sum ; 6) beneficia de-
bent alteri commodum præbere ; quidam
servatus a Cesaris amicis inter profri-
pios , at dcinde perpetuo circumductus
ostentationis cauila : nihil sibi , inquit , de-
bet , si servasti , ut haberes , quem ostenderes .
SENEC. de benef. II. 3. 7) non debent be-
neficia , que proximo præstantur , facultates
nostras superare . PLIN. Panegyr. cap. 3. 8.
profusio , & quidquid potius , quam liberalitas
est ; cui rario non constat ; 8) cum beneficia
sine spe restitutionis præstanda sint ; pro
beneficiis non habentur hamata , captationes ,
THOMAS. de injusto iure hereditipedarum ; 9) be-
neficia præstanda animo hilari , benevolo,
celeri ; bis dat , qui cito das , nec benefi-
cium reputabitur aureus in oculum proje-
ctus .

S. VI.

Alterum officium , quod cum detrimen-
to aliquo conjunctum , est ex mente aucto-
ris gratitudo . Sed id non semper verum ;
gratitudo est , qua is , qui beneficia acce-
pit , benefactori favet , eique quavis occasio-
ne paria reddere studet . Ergo 1) præfatur
animo , quando benefactorem amamus , ei-
que paria reddere studemus , quamvis non

G 3 sem-

150 Lib. I. Cap. VIII. De Promissis
semper si occasio , & hoc sit sine detri-
mento nostro ; 1) *verbis* , quando benefi-
ctorem laudamus , ejus beneficia celebra-
mus , gratias agimus ; id quoque sine de-
trimento praestamus ; 3) *re ipsa* , quando
gratias referimus , quin cum soenore , &
de hoc dici potest , quod sine detimento
aliquo praestari non possit . Sic gratus erat
Aristoteles , quando Nicomachi , a quo edu-
catus erat , filium iterum instituit . Ex de-
finitione vero patet , 1) gratitudinem pre-
supponere beneficia , adeoque illum frustra
pretendere gratitudinem , qui quid facit ,
ut ægre alicui ficeret , e. g. fratres Jole-
phi non poterant postulare , ut Josephus
sibi gratiam reficeret ; quia causa fuerint ,
cur factus sit pro-Rex Ægypti . P. A. E. D. R.
Fabul. 1, 23. 2) gratitudinem non requiri-
re identitatem beneficiorum , sed qualis-
cumque praestari possunt , alias non est
beneficium , sed creditum ; non gratitudo ,
sed retributio .

S. VII.

Jam facile demonstratur , obstrictum esse
unumquemque ad hoc officium : nam 1)
amantem debemus redamare ; ille est ho-
minum inhumanissimus , qui ne beneficiis
quidem conciliari potest ; 2) is , qui no-
bis bene facit , intentionem habet , sibi
nos conciliandi ; ego , dum accipio , con-
sentio in hanc intentionem benefactoris ;
tencor ergo te ipsa ostendere , me illi con-
ciliatum esse ; 3) ab absurdo ; si nulla ad
gratitudinem obligatio est , jus naturæ me-

jube-

Officiis humanitatis . 151
juberet projectare & temere jactare meum ,
quod absurdum ; 4) quin & effectus ad-
modum tritis futurus esset , si nulla esset
ad gratitudinem obligatio ; quis enim tam
stolidus esset , ut alicui benefaceret ? cef-
saret itaque beneficentia inter homines .

S. VIII.

Gratitudo opponitur *ingratisudini* , qua-
est vitium , quo quis beneficia male re-
pendit ; id sic dupliciter : 1) *negativus* , quan-
do benefactori non benefacimus ; ea voca-
tur *simplices* , 2) *positivus* , quando ei qua-
vis injurias exhibemus , & hæc dicitur
ægre , vel *prægnanti* . Ciceronem occidebat
miles , quem in causa criminali defende-
rat ; prior ingratitudo repugnat virtuti ;
posterior ipsis legibus . Cum enim nemini
sit ægre faciendum , nemo lèdendus : du-
pliciter procul dubio peccat , qui benefi-
ctorem lèdit . Hinc facile solvuntur que-
stiones : 1) an ingratitudo sit injustitia ?
respondeat auctor , in animo ingrato in se
nulla est injuria ; ratio ejus est , quia ad
eam nemo perfecte obligatur , præstantur
enim beneficia sine spe retributionis ; sed
tamen distingue inter simplicem & atrocem
vel prægnantem ; hæc omnino iustitia re-
pugnat , quia repugnaret , si etiam alii ,
qui nobis nihil boni præstiterit , ægre face-
remus . Accedit , quod erga quadam per-
sonas etiam leges gratitudinem præcipiant ,
e. g. erga parentes , patronos ; injusus ve-
ro est , qui legibus non paret ; 2) an de-
bet actio ingratii ? Multis hanc questionem

tractant SENEC. de *beneſ. VII. BOECLER. de allione ingrati.* Idque plerique negant: ergo diſtingue denuo inter ingratitudinem ſimplicem, & atrocem: illa non dabit actionem, quia eſt officium imperfictum, gratum eſſe; hæc dabit, maxime ſi legibus pracepta. Sie e.g. leges civiles dant actionem adverſus liberos alimenta denegantes qua eſt exingratitudine; eadem dant actionem adverſus libertum-ingratum, ut revoetur in feruitutem. Quin & ſimplex, ſi legibus pracepta, dat actionem, e.g. ſi quis patrem frenem & indiguum domum ſuum recipere nolit. Conf. THOMAS. Jurif- prudent. divin. II, 6, 23.

CAPUT IX.

De Officio pacientium.

§. I.

UT de connexione conſier, ſciendum eſt, pertractatis adhuc officiis abſolutis, tam perfectis, quam imperfectis, ſequi debere officia hypothetica. Sed intermisceuit auctor doctrinam de *polis*, quia officia hypothetica ſupponunt iſtitute humana, sermonem, dominium, rerum pretium, & rem publicam. Hac auctor omnia pactis introducta cenſet. Negat equidem TITIUS, verum id eſſe, quia numquam homines convenerint, ut sermonem,

De Officio pacientium. 153
nem, dominium, &c. introducerent, ſed hæc omnia ex conſuetudine eſſe contentiſt. Verum hæc non repugnant; primi, qui hæc inverterant, mortales non alicet id facere potuerunt, quam per pacta, ex gr. convenire debuit inter protoſtaffas, quod velint hoc animal bovem, illud fellem, illud camelum appellare; conveniri debuit inter familiam, quod quifque occupatus fit, id in eius domino fore, &c. id vero poſtea ali⁹ probarunt & imi- tari ſunt, itaque ita res abiit in conſuetudinem. Quidquid fit de connexione, utiliſſimum fane eſt hoc caput, quia pa- cies ſere totum humanum genus conſer- tur, quibus ſublati & fides, & iuſtitia collabafceret; de iis itaque diſpiciendū
1) quam obligationem producant? §. 2, 4.
2) quoſuplicia ſint? §. 5, 7. 3) quodnam requiſitum eorum primarium? §. 8, 19. 4) quo- modo pacis poſſimus? §. 20, 22.

§. II.

Quæritur, quam obligationem pacta producant? ad id vero respondere non li- cet, niſi pactorum præmitamus definitio- nem. *Placitum* igitur eſt diuorum plurium ve in idem placitum coniens, obligationis vel introducendæ, vel ſolvendæ, vel utriuſque cauſa initus. Eſt *consensus*; quidquid agimus, agimus vel Imperio le- gis, vel ſponte, ſeu libere; ſponte quod agimus, agimus volentes; ergo ſi vult alter, ut agamus aliquid, ad id non

G 5 te.